

PESÄNSELVITYS

Opas pankkitoimihenkilölle

Emma Helenius

Opinnäytetyö
Marraskuu 2013
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

HELENIUS, EMMA:

Pesänselvitys
Opas pankkitoimihenkilölle

Opinnäytetyö 74 sivua, joista liitteitä 16 sivua
Marraskuu 2013

Tämän opinnäytetyön aiheena oli pesänselvitys. Työn tarkoituksena oli luoda opinnäytetyöraportin pohjalta pankkitoimihenkilöille suunnattu opas pesänselvityksen pääkohdista. Opinnäytetyön tavoitteena oli selventää lukijalle, mistä eri osista pesänselvitys muodostuu sekä ohjata lukijaa ymmärtämään pesänselvityksen merkitys.

Opinnäytetyö tehtiin toimeksiantona pankille X. Opinnäytetyö oli toiminnallinen ja työn tutkimusmenetelmä oli lainopillinen. Opinnäytetyö muodostui opinnäytetyöraportista sekä toiminnallisesta osuudesta eli produktista. Opinnäytetyöraportissa käsiteltiin pesänselvityksen eri osia, kuten kuolinpesän oikeudellista luonnetta, kuolinpesän osakkaita, kuolinpesän laajuutta, kuolinpesän velkoja, perunkirjoitusta sekä pesänselvityshallintoja. Opinnäytetyön produkti, eli pankkitoimihenkilöille suunnattu opas, muodostui pesänselvityksen pääkohdista. Vastaavanlaista opasta ei oltu pankkitoimihenkilöille ennen tehty. Pankkisalaisuuden vuoksi opas suunnattiin pankkitoimihenkilöille yleisesti. Oppaasta ei käynyt ilmi, missä pankissa sitä oli tarkoitus hyödyntää.

Opinnäytetyöraportti perustui voimassa olevan lainsäädännön ja muiden virallislähteiden lisäksi oikeuskirjallisuus-, opinnäytetyö- sekä verkkolähteisiin. Opinnäytetyön produkti perustui lähinnä virallis- ja kirjallisiin lähteisiin. Oppaassa ei hyödynnetty pankkisalaisuuden vuoksi mitään pankin niin sanottua valmista materiaalia.

Opinnäytetyöstä ilmenee, että pesänselvitys on laaja ja haasteellinen osa perintöoikeutta. Pesänselvityksen tarkoituksena on saattaa jäämistö jaettavaan kuntoon sekä hallinnoida jäämistöomaisuutta. Pesänselvitys on suoritettava jokaisessa kuolinpesässä, mutta sen laajuus voi vaihdella kuolinpesästä riippuen.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration
Option of Legal Expertise

HELENIUS, EMMA:
Administration of a Decedent`s Estate
Guidebook for a Bank Teller

Bachelor's thesis 74 pages, appendices 16 pages
November 2013

The theme of this thesis was the administration of a decedent`s estate. The purpose of the thesis was to create a guidebook for bank tellers describing the main points of the administration of an estate. The aim of the thesis was to explain the different parts of the administration process and to guide the reader to understand the meaning of the administration of an estate.

The thesis was commissioned by the bank X. The thesis was a functional study and the research approach was juridical. The thesis included a research report and a functional part, i.e. a product. The research report of the thesis dealt with the different stages of the administration of an estate, such as the legal nature of an estate, the stakeholders in an estate, the extent of an estate, the debts of an estate, an estate inventory as well as the management of an estate. The product of the thesis, the guidebook, explained the main elements of the administration of an estate. The guidebook was made for bank tellers. A similar guidebook for bank tellers had not been written before. Because of the banking secrecy, the guidebook was targeted at bank tellers in general, and it did not reveal which bank it was supposed to be used in.

The research report of the thesis used sources such as legal literature, theses and Internet as well as consolidated legislation and other legal sources. The product of the thesis was based on the research report of the thesis. Because of the banking secrecy, no material from the particular bank was used in the guidebook.

The thesis shows that the administration of an estate is an extensive and challenging part of the inheritance law. The purpose of the administration of an estate is to make the estate distributable and manageable. The administration of an estate shall be carried out in every decedent`s estate, but the scope of the administration process varies depending on the estate.

Key words: estates, administration of a decedent`s estate, estate inventory

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	KUOLINPESÄN OSAKKAAT	9
2.1	Perilliset	9
2.2	Eloonjäänyt puoliso	11
2.2.1	Avoliitto	13
2.2.2	Rekisteröity parisuhde.....	13
2.3	Yleistestamentin saaja.....	14
2.4	Toissijaiset perilliset	15
2.5	Kuolinpesä kuolinpesän osakkaana	15
2.6	Vajaavaltainen kuolinpesän osakas	16
2.7	Osakkaan vastuut	17
2.8	Riidanalaisuussäännös	18
3	KUOLINPESÄN LAAJUUS	20
3.1	Perittävän omaisuus	20
3.2	Perittävän oikeudet ja velvoitteet.....	22
4	KUOLINPESÄN VELAT	23
4.1	Velkavastuu	23
4.2	Velkojen maksaminen.....	25
4.3	Palautusvastuu	27
4.4	Ylivelkainen kuolinpesä	28
4.5	Pesäosuuden ulosmittaus	29
5	PERUNKIRJOITUS.....	31
5.1	Perunkirjoituksen toimituttaminen ja toimittaminen	31
5.2	Perukirja.....	33
6	PESÄNSELVITYSHALLINTO	35
6.1	Kuolinpesän väliaikainen hallinto	35
6.2	Kuolinpesän yhteishallinto	37
6.3	Sopimukseen perustuva yhteishallinto.....	38
6.4	Lesken käyttöoikeushallinto	41
6.5	Testamentin toimenpanijan hallinto.....	42
6.6	Pesänselvittäjän hallinto	44
6.7	Kuolinpesän konkurssihallinto	52
7	POHDINTA.....	54
	LÄHTEET.....	57
	LIITTEET	59
	Opas pankkitoimihenkilölle - pesänselvitys.....	59

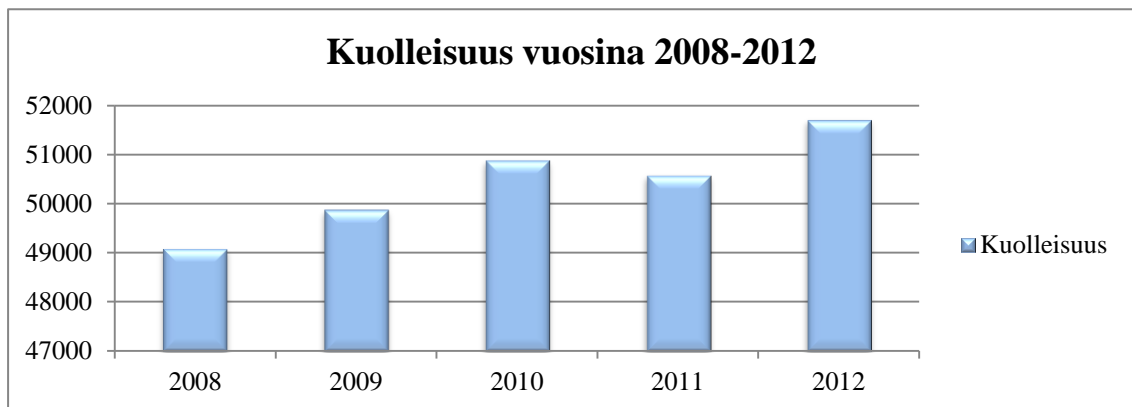
LYHENTEET JA TERMIT

AmpAL	ampuma-aselaki (1/1998)
AvoliittoL	laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (26/2011)
HE	hallituksen esitys
HolhL	laki holhoustoimesta (442/1999)
JulkHaastL	laki julkisesta haasteesta (729/2003)
KKO	korkein oikeus
KL	konkurssilaki (120/2004)
PK	perintökaari (40/1965)
RL	rikoslaki (39/1889)
RPL	laki rekisteröidystä parisuhteesta (950/2001)
Trafi	liikenteen turvallisuusvirasto
UK	ulosottokaari (705/2007)

1 JOHDANTO

Kuolinpesä syntyy, kun henkilö kuolee. Kuolinpesä tulee perittävän tilalle ja on voimassa perittävän kuolemasta perinnönjaon toimittamiseen saakka. (Koponen 2010, 12.) 1930-luvulla valmistuneessa ehdotuksessa perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi (1935, 131) kuolinpesän katsottiin olevan erityinen oikeussubjekti, joka voi saada oikeuksia ja tulla velvoitetuksi. Nykyään kuolinpesän katsotaan olevan juridinen termi, jolla kuvataan lain säätelämä henkilöyhteyttä, jonka kuolinpesän osakkuus henkilöiden välille muodostaa. Sukuselvityksiä ja muita vastaavia asiakirjoja hyödyntäen voidaan selvittää, ketkä henkilöt luetaan tietyn kuolinpesän osakkaiksi. Kuolinpesän katsotaan käsitteenä kuvastavan myös perittävän jäämistövarallisuutta, eli varoja ja velkoja. (Aarnio & Kangas 2009, 374–376.)

Kuolleisuus on viime vuosien aikana lisääntynyt hitaasti. Samalla se on merkinnyt kuolinpesien määrän kasvua. (Tilastokeskus: Kuolleiden määrä kasvoi vähän vuotta aiemmasta.) Kuvio 1 havainnollistaa kuolleisuuden määrää vuosina 2008–2012.

KUVIO 1. Kuolleisuus vuosina 2008–2012 (Tilastokeskus, muokattu).

Tämän opinnäytetyön tehtävänä on tarkastella kuolinpesää pesänselvityksen näkökulmasta. Pesänselvityksellä tarkoitetaan perintökaaren (PK, 40/1965) 18 ja 19 lukujen mukaan jäämistön saattamista jakokuntoon sekä jäämistöomaisuuden hallintoa. Pesänselvityksen tehtäviä ovat esimerkiksi hautajaisten järjestäminen, kuolinpesän laajuuden selvittäminen, kuolinpesän velkojen maksaminen, perunkirjoituksen toimittaminen sekä testamentin, ja siihen mahdollisesti sisältyvän erityisjälkisäädöksen, voimaansaattami-

nen (Norri 2007, 280; Rantanen 2008). Jäämistöomaisuuden hallinto, eli toisin sanoen pesänselvityshallinto, on kuolinpesässä tapahtuvaa päätöksentekoa. Pesänselvityshallinto käsittää kuolinpesän omaisuuden haltuunoton, hallinnan sekä hoidon. (Aarnio & Kangas 2009, 218.)

Pesänselvityksen ulkopuolelle rajataan perintökaaren mukaan perinnönjako. Pesänselvityksen piiriin eivät pääsäännön mukaan kuulu myöskään sellaiset toimet, joiden tarkoituksena on ainoastaan jonkun yksittäisen intresentin etujen hyödyntäminen. Tällaisiksi toimiksi voidaan lukea esimerkiksi testamenttikanne sekä lakiosan täydennys. Molemmat toimet kuuluvat perillisten käytettävissä oleviin oikeussuojakeinoihin. (Lohi & Välimäki 1999, 34–35.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on laatia työssä esiintyvän tiedon pohjalta opas pankkitoimihenkilöille pesänselvityksen pääkohdista. Itse pankkitoimihenkilönä työskentelevänä koen oppaan tarpeelliseksi, sillä pesänselvitykseen liittyviä tietoja tarvitaan pankkitoimihenkilön työssä lähes päivittäin. Opinnäytetyön tavoitteena on puolestaan antaa lukijalle kattava kuva pesänselvityksen sisällöstä. Työn tavoitteena on osoittaa, että pesänselvitys on laaja ja haasteellinen perintöoikeuden osa-alue. Pesänselvitys koostuu useasta eri osasta, jotka pyrin opinnäytetyössä tuomaan ilmi.

Opinnäytetyö tehdään toimeksiantona pankille X, mutta pankkisalaisuuden vuoksi toimeksiantajaa ei voida esitellä tarkemmin. Opinnäytetyö on toiminnallinen ja työn tutkimusmenetelmä on lainopillinen. Opinnäytetyön toiminnallisuus ilmenee sen rakenteesta, joka muodostuu opinnäytetyöraportista ja toiminnallisesta osuudesta eli produktista. Opinnäytetyöraportin lähteenä käytetään voimassa olevaa lainsäädäntöä, muita virallislähteitä, oikeuskirjallisuutta sekä opinnäyte- ja verkkolähteitä. Opinnäytetyön produkti, eli pankkitoimihenkilöille suunnattu opas pesänselvityksen pääkohdista, perustuu voimassa olevaan lainsäädäntöön sekä oikeuskirjallisuuteen. Pankkisalaisuuden vuoksi en hyödynnä oppaassa mitään pankin niin sanottua valmista materiaalia.

Eräänä opinnäytetyöraportin lähteenä oli tarkoitus käyttää Tampereen oikeusaputoimiston oikeusapusihterin haastattelua, jonka suoritin helmikuussa 2013. Tarkoitukseni oli saada haastattelun perusteella oikeusapusihteriltä täydentävää tietoa liittyen opinnäytetyön aiheeseen. Tarkoitukseni ei ollut saada tietoa Tampereen oikeusaputoimiston käytännöistä liittyen pesänselvitykseen. Saamani haastatteluvastaukset olivat melko

kattavat, mutta ne perustuivat voimassa olevaan lainsäädäntöön ja oikeuskirjallisuuteen. Tämän vuoksi päätin, että en hyödynnäkään haastatteluvastauksia sellaisinaan opinnäytetyöraportissa. Korvasin saamani haastatteluvastaukset erilaisilla oikeuslähteillä.

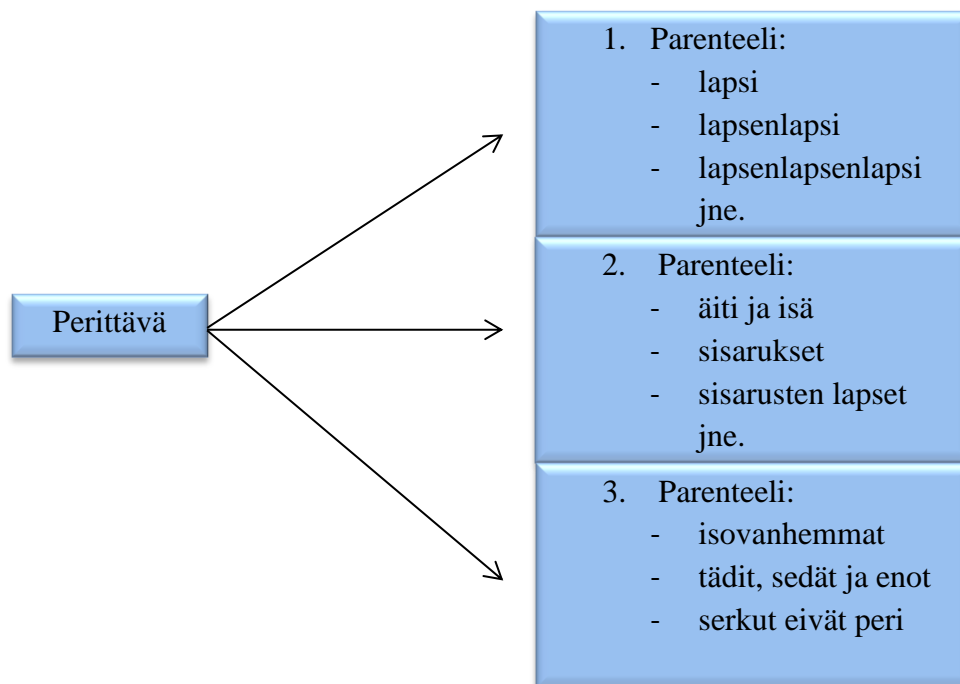
Opinnäytetyöraportin johdanto- osan jälkeisessä pääluvussa tarkastellaan kuolinpesän osakkaita ja heidän asemaansa. Luvussa pyritään rajaamaan tietoisesti pois osakkaiden aseman tarkastelu perimysjärjestyksen näkökulmasta. Kolmannen pääluvun aiheena on kuolinpesän laajuus. Neljännessä pääluvussa käsitellään puolestaan kuolinpesän velkoja. Luvusta käy muun muassa ilmi, mikä on kuolinpesän osakkaiden vastuu perittävän veloista ja mitä ovat kuolinpesän velat. Viides pääluku käsittelee perunkirjoitusta yleisellä tasolla ja kuudes pääluku vastaa kysymykseen, millä eri tavoilla kuolinpesää voidaan hallinnoida. Seitsemäs pääluku muodostuu pohdinnasta. Opinnäytetyön liitteenä on pankkitoimihenkilöille tekemäni opas pesänselvityksen pääkohdista.

2 KUOLINPESÄN OSAKKAAT

Pesänselvityksen kannalta on merkittävää selvittää, ketkä ovat kuolinpesän osakkaita ja ketkä taas pesän ulkopuolisia etutahoja, kuten perittävän velkojia. Kuolinpesän osakkaat ovat hallintosubjekteja, kun taas pesän ulkopuoliset etutahot ovat ilman hallintovaltuuksia. Kolmannen henkilöryhmän muodostavat pesän hallintohenkilöt, kuten väliaikainen pesähoitaja sekä pesänselvittäjä. Kyseiset henkilöryhmät eivät ole kokoonpanoltaan muuttumattomia. Jonkin henkilöryhmän sisällä voi tapahtua muutoksia esimerkiksi silloin, kun osakas luopuu oikeudestaan perintöön. (Aarnio & Kangas 2009, 377–378.) Seuraavassa tarkastellaan tarkemmin sitä, ketkä luetaan kuuluvaksi kuolinpesän osakkaiden muodostamaan henkilöryhmään.

2.1 Perilliset

Perilliset ovat kuolinpesän osakkaita ja siten oikeutettuja perintöön. Kuvio 2 selkeyttää perintökaaren 2 luvun mukaista perillisten välistä lakimääräistä perimysjärjestystä.

KUVIO 2. Lakimääräinen perimysjärjestys (PK 2).

Perilliset voidaan perintökaaren 2 luvun mukaisen lakimääräisen perimysjärjestyksen perusteella jaotella eri parenteeleihin. Ensimmäiseen parenteeleihin kuuluvat perittävältä jääneet rintaperilliset eli lapset. Jos joku perittävän lapsista on kuollut, tulevat kuolleen lapsen jälkeläiset hänen sijaansa. Jos perittävältä ei jäänyt jälkeen rintaperillisiä, ovat perittävän vanhemmat toisen parenteeleihin mukaisesti oikeutettuja perintöön. Mikäli perittävän vanhemmat ovat kuolleet, tulevat vanhempien muut lapset, eli perittävän sisarukset, heidän sijaansa. Perittävän veli- ja sisarpuolilla on samanlaiset oikeudet perintöön kuin perittävän täyssisaruksilla. Kuolleen sisaruksen sijaan tulevat tämän jälkeläiset. Jos edellä mainittuja perillisiä ei ole, ovat perittävän isovanhemmat kolmannen parenteeleihin mukaisesti oikeutettuja perintöön. Mikäli taas isovanhemmat ovat kuolleet, tulevat heidän sijaansa perittävän tädit, sedät ja enot. Perittävän serkut eivät kuitenkaan enää peri. (PK 2.) Jos perittävältä ei jäänyt jälkeen lainkaan perillisiä, menee perintö perintökaaren 5 luvun 1 §:n mukaan valtiolle. Perittävällä ei ole oikeutta sulkea testamentilla pois lakiin perustuvaa osakasasemaa, mutta hänellä on oikeus sulkea pesän osakkaat pois pesän hallinnosta ja määrätä testamentin toimeenpanija selvittämään pesää (Aarnio & Kangas 2009, 379).

Rintaperillisen asemassa oleva kuolinpesän osakas on oikeutettu lakiosaan (Norri 2007, 354). Lakiosa on suuruudeltaan puolet perintöosan suuruudesta (Aarnio, Kangas & Puronen 2000, 60). Rintaperillinen voi menettää lisäksi osakasasemansa, jos perittävän isyys kumotaan. Muut kuin rintaperilliset voivat menettää asemansa kuolinpesän osakkaana, jos perittävän kuoleman jälkeen oikeudenkäynnissä vahvistetaan, että perittävältä on jäänyt rintaperillinen. (Aarnio & Kangas 2009, 378–379.)

Perillinen voi menettää kuolinpesän osakkuutensa perintökaaren 17 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan myös silloin, kun hän hyväksyy perittävän eläessä tämän tekemän testamentin tai ilmoittaa perittäväälle luopuvansa perinnöstä. Rintaperillisen asemassa olevalla osakkaalla on ennakkoluopumisesta huolimatta oikeus saada lakiosansa, jos hän ei ole saanut siitä kohtuullista vastiketta (PK 17:1.2). Ennakkoluopuminen täytyy tehdä määrämuotoisena ja muotosäännöksiä noudattaen. Muotovaatimuksiin sisältyvät asiakirja ja allekirjoitukset. (Aarnio & Kangas 2009, 692.)

Ennakkoluopuminen on yksipuolinen oikeustoimi. Luopumistahdonilmaisu on osoitettava ainoastaan perittäväälle, mutta sitä ei tarvitse toimittaa hänelle kuitenkaan henkilökohtaisesti. Perittävän katsotaan olleen tietoinen luopumisesta silloin, kun hänellä on

ollut mahdollisuus ottaa siitä selko. (Kolehmainen & Rabinä 2012, 321–322.) Silloin, kun perittävä ei ole ollut tietoinen luopumisesta, ei luopumista voida osoittaa perittäväälle. Tällöin perillinen voi vedota siihen, että luopuminen ei sido häntä. Jos perittävä on edunvalvonnan alainen, voidaan luopumistahdonilmoitus antaa pätevällä tavalla edunvalvontaviranomaiselle. (Aarnio & Kangas 2009, 693.)

Perillisellä on perintökaaren 17 luvun 2 a §:n (710/2007) mukaan oikeus luopua osakasemastaan myös perittävän kuoltua. Edellytyksenä tälle on, että perillinen ei ole saanut ryhtyä toimenpiteisiin, joiden perusteella voidaan katsoa, että hän on ottanut perinnön vatsaan (PK 17:2 a). Luopumisilmoitus on tehtävä kirjallisesti. Mitään täsmennyttä muotovaatimuksia ei luopumisilmoitukselle ole asetettu, mutta vähimmäisvaatimuksena pidetään allekirjoitusta. Useimmiten luopumistahto ilmaistaan hyväksymällä perittävän kuoleman jälkeen testamentti. Testamentissa perittävä sivuuttaa lakimääräisen perillisen jäämistöstä. Luopumistahdonilmaisu voi sisältyä myös perukirjaan. Perittävän kuoltua luopumistahdonilmaisu voidaan antaa tiedoksi esimerkiksi kaikille kuolinpesän osakkaille, ainoastaan yhdelle kuolinpesän osakkaalle, pesänselvittäjälle tai pesänjakajalle. (Aarnio & Kangas 2009, 711, 715–716.)

2.2 Eloonjäänyt puoliso

Perintökaaren 3 luvun (209/1983) 1 §:n 1 momentin mukaan jäämistö menee eloonjääneelle puolisolle eli leskelle, jos perittävä oli tämän kanssa naimisissa eikä hänellä ollut rintaperillistä. Leski luetaan kuolinpesän osakkaaksi myös avio-oikeuden nojalla sekä yleistestamentin saajana. Leski on avio-oikeuden nojalla kuolinpesän osakas silloin, kun ainakin toisella puolisoista oli avio-oikeus puolisonsa omaisuuteen sekä silloin, kun leskellä on avio-oikeus osaan ensiksi kuolleen puolison omaisuutta. Leski katsotaan kuolinpesän osakkaaksi myös siinä tapauksessa, jos ainoastaan ensiksi kuolleella puolisollla oli avio-oikeus lesken koko omaisuuteen tai ainoastaan osaan siitä. Jos ensiksi kuolleen puolison jälkeen syntyneessä kuolinpesässä on sekä avio-oikeuden alainen omaisuus että avio-oikeudesta vapaa omaisuus, lesken on kuolinpesän osakkaana osallistuttava molempia omaisuuslajeja koskevaan päätöksentekoon. Päätöksentekoon on sovellettava niitä säännöksiä, jotka koskevat osakkaiden päätöksentekoa yhteishallinnossa. (Aarnio & Kangas 2009, 381.)

Silloin, kun lesken osakasasema perustuu avio-oikeuteen ja leski on osituksessa vedonnut tasinkoetuoikeuteensa, päättyy lesken osakasasema pääsäännön mukaan osituksen lainvoimaiseksi tuloon. Jos taas ensiksi kuolleen puolison perilliset ovat tasingonsuoritusvelvollisia leskelle, on leski kuolinpesän osakas niin kauan, kunnes tasinko on maksettu hänelle. Tällä tavalla suojataan lesken oikeus tasinkosuoritukseen. (Aarnio & Kangas 2009, 383.)

Jos puolisoilla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, eivätkä muutkaan edellä mainitut ehdot lesken osakasasemaan liittyen täyty, lesken ei voida katsoa olevan ensiksi kuolleen puolison kuolinpesän osakas. Leski voi kuitenkin esittää ensiksi kuolleen puolison jälkeen tehtävässä jäämistöosituksessa vaatimuksen siitä, että ositusta täytyy sovittella siten, että avio-oikeudesta avioehtosopimuksen nojalla vapaa omaisuus siirtyy joko kokonaan tai osaksi avio-oikeuden alaiseksi omaisuudeksi. Jos lesken vaatimus hyväksytään, saa leski osakasaseman. Lesken osakasasema päättyy osituksen lainvoimaiseksi tuloon. (Aarnio & Kangas 2009, 383.)

Leskellä ei ole oikeutta perintökaaren 3 luvun 7 §:n 1 momentin (209/1983) mukaan jäämistöön silloin, kun toisen puolison kuollessa puolisoitten välillä oli vireillä avioero tuomioistuimessa. Avioeron voidaan katsoa olleen vireillä silloin, kun puolisoitten avioerohakemus oli jätetty tuomioistuimeen sekä silloin, kun puolisoitten välillä oli kulu-
massa avioeroa edeltävä harkinta-aika (Koponen 2010, 15–16).

Ensiksi kuolleella puolisoilla on oikeus sivuuttaa leski perinnöstä siten, että hän määrää testamentin saajaksi muun tahon (Aarnio & Kangas 2009, 122). Leski nauttii kuitenkin suojaa ensiksi kuolleen puolison tekemään testamenttia vastaan huolimatta siitä, jäikö ensiksi kuolleelta puolisoilta jälkeen rintaperillistä vai ei. Ensiksi kuollut puoliso ei voi määrätä tehokkaasti lesken oikeuden sivuuttavassa testamentissaan, että leski ei saa hallita puolisoitten yhteisenä kotina käytettyä asuntoa jakamattomana. Tällöin testamentti on siis tehoton siltä osin kuin se koskee puolisoitten yhteisen kodin hallintaa, edellyttäen kuitenkin, että leskellä ei ole kodiksi sopivaa asuntoa. (Aarnio, Kangas, Puroinen & Rabinä 2011, 30.) Ensiksi kuollut puoliso voi sulkea lesken tehokkaasti testamentilla kokonaan jäämistön ulkopuolelle ainoastaan silloin, kun on olemassa edellytyksiä perinnöttömäksi tekemiselle (Aarnio & Kangas 2009, 114).

2.2.1 Avoliitto

Avopuolisoita ei rinnasteta perintöoikeudessa aviopuolisoihin, huolimatta siitä, onko avoliitto laissa sääntelemätön vai säännelty (Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä 2011, 47). Tämä merkitsee sitä, että jos toinen avopuolisoista kuolee, ei toisella avopuolisolla ole avio-oikeutta kuolleen avopuolison omaisuuteen. Avoliitossa omaisuutta pidetään sen puolison omaisuutena, jonka nimiin se on hankittu. Eloonjääneellä avopuolisolla on kuolinpesässä varsinainen osakasasema ainoastaan silloin, kun hän saa testamentin. (Koponen 2010, 17–18.) Eloonjäänyt avopuoliso voi saada omaisuutta perintönä myös henkivakuutuksen edunsaajana (Kolehmainen & Rabinä 2012, 65).

Laissa säänneltyyn avoliittoon sovelletaan lakia avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (AvoliittoL, 26/2011). Avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta säädetyn lain 3 §:ssä määritellään avopuolisoiksi vähintään viisi vuotta yhteistaloudessa asuneet henkilöt, sekä ne, joilla on tai on ollut yhteinen tai yhteisessä huollossa oleva lapsi. Silloin, kun laissa säännelty avoliitto päättyy toisen avopuolison kuolemaan, on eloonjääneellä avopuolisolla oikeus perintökaaren 8 luvun (209/1983) 2 §:n (27/2011) 1 momentin mukaan harkinnanvaraiseen avustukseen kuolleen puolison jäämistöstä. Edellytyksenä avustuksen saamiselle on kuitenkin se, että eloonjääneen avopuolison toimeentulo on heikentynyt avopuolison kuoleman johdosta ja avustus on tarpeen turvaamaan eloonjääneen avopuolison toimeentulon (PK 8:2.1).

2.2.2 Rekisteröity parisuhde

Samaa sukupuolta olevat henkilöt ovat rekisteröidystä parisuhteesta säädetyn lain (RPL, 950/2001) nojalla voineet rekisteröidä parisuhteensa vuodesta 2002 lähtien. Rekisteröidyn parisuhteen osapuolet rinnastetaan perintöoikeudessa aviopuolisoihin. Tämä merkitsee esimerkiksi sitä, että jos ensiksi kuolleelta puolisolta ei ole jäänyt rintaperillisiä, menee perintö eloonjääneelle puolisolle. (Koponen 2010, 18.)

2.3 Yleistestamentin saaja

Testamenteja on erilaisia (Koponen 2010, 14). Yleistestamentilla tarkoitetaan testamenttia, jolla perittävä testamenttia jollekin henkilölle oikeuden esimerkiksi koko jäämistöön tai määröosaan siitä sen jälkeen, kun muut etuudet on ensin annettu ja maksettu. Yleistestamentin saaja on lähtökohtaisesti aina kuolinpesän osakas. Yleistestamentin saaja rinnastuu jakoasemansa puolesta perilliseen ja hänellä on pääsääntöisesti oikeus osallistua kuolinpesän hallintoon. (Aarnio & Kangas 2009, 379–380.)

Yleistestamentin saajan jälkeläisillä on perintökaaren 11 luvun 6 §:n mukaan oikeus osakasasemaan silloin, kun heillä olisi ollut oikeus periä yleistestamentin tekijä ja kun yleistestamentin ensisaajaksi nimetty henkilö on kuollut. Edellytyksenä kuitenkin on, että yleistestamentin ensisaajan testamenttiin perustuva oikeus ei ole saanut tulla voimaan ennen tämän kuolemaa (PK 11:6).

KKO 2007:99: Käräjäoikeus oli määrännyt rintaperillisettömänä kuolleen A:n kuolinpesän osakkaiden B:n ja C:n hakemuksesta kuolinpesään asianajaja E:n pesänselvittäjäksi ja -jakajaksi. A:n leski D valitti käräjäoikeuden päätöksestä hovioikeuteen. Hovioikeudessa käräjäoikeuden päätös pysyi muuttumattomana, joten leski D valitti päätöksestä edelleen korkeimpaan oikeuteen.

Leski D vaati, että pesänselvittäjä ja -jakaja- määräys puretaan, sillä hänen mielestään A:n sisaruksilla B:llä ja C:llä ei ollut oikeutta hakea testamentin valokopion perusteella pesänselvittäjän ja -jakajan määräämistä. Alkuperäistä testamenttia, tai sen jäljennöstä, ei löytynyt A:n jäämistöstä, joten leski D oli sitä mieltä, että testamentti oli joko peruutettu tai hävitetty A:n toimesta. Leski D myös kiisti testamentin olemassa olon. Leski D:n mukaan B:n ja C:n olisi pitänyt nostaa erillinen kanne, ennen pesänselvittäjä ja -jakaja- hakemuksen tekemistä, sen vahvistamiseksi, että heillä oli testamenttiin perustuva osakasasema.

Korkein oikeus katsoi, että varmaksi ei voitu näyttää, oliko A:n tekemä alkuperäinen testamentti peruutettu A:n itsensä toimesta vai oliko se joutunut hukkaan A:n tahtomatta. Jos alkuperäinen testamentti oli joutunut hukkaan A:n tahtomatta, voitiin B ja C lukea yleistestamentin valokopion saajina A:n kuolinpesän osakkaiksi. Korkein oikeus ei siten muuttanut hovioikeuden tekemää päätöstä.

Erityisjälkisäädökseksi, tai toisin sanoen legaatiksi, kutsutaan testamenttia, jonka saajalle määrätään esimerkiksi tietty rahamäärä tai oikeus, kuten käyttöoikeus. Erityisjälkisäädöksen saajaa ei voida luokitella kuolinpesän osakkaaksi, sillä hänellä ei ole kuolinpesän osakkaalle kuuluvia toimivaltuuksia ja velvollisuuksia. (Koponen 2010, 14.) Erityisjälkisäädös on täytettävä kuolinpesästä päältä päin. Erityisjälkisäädöksen täyttämisen velvollisuus kuuluu kuolinpesän osakkaille, pesänselvittäjälle sekä testamentin toimeenpanijalle. (Norri 2007, 369–370.)

2.4 Toissijaiset perilliset

Toissijaisilla perillisillä tarkoitetaan ensiksi kuolleen puolison perillisiä. Toissijaisiksi perillisiksi luetaan toiseen parenteeliin kuuluvat perilliset, eli ensiksi kuolleen puolison vanhemmat, sisarukset sekä näiden jälkeläiset. Toissijaiset perilliset eivät ole ensiksi kuolleen puolison kuolinpesän osakkaita, vaan vasta lesken kuolinpesän osakkaita. Toissijaisiksi perillisiksi luettavat henkilöt voidaan määritellä kokonaan vasta lesken kuoltua. (Norri 2007, 85.) Leski on voinut kuitenkin jo eläessään toimittaa jaon, mikä merkitsee sitä, että toissijaiset perilliset eivät ole enää lesken kuoltua kuolinpesän osakkaita (Aarnio & Kangas 2009, 384).

Lähtökohtaisesti lesken kuolinpesä jaetaan ensiksi kuolleen puolison toissijaisten perillisten sekä lesken perillisten kesken (Aarnio & Kangas 2009, 120). Jos yksikään ensiksi kuolleen puolison toissijaisista perillisistä ei ole lesken kuollessa elossa, jaetaan heidän osuutensa perintökaaren 3 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan lesken perillisten kesken. Jos taas ensiksi kuolleen puolison toissijaisia perillisiä on elossa, mutta leskellä ei ole perillisiä, saavat ensiksi kuolleen puolison toissijaiset perilliset perintökaaren 3 luvun 1 §:n 3 momentin (209/1983) mukaan lesken osuuden. Tilanne voi olla myös se, että sekä ensiksi kuolleen puolison toissijaiset perilliset että myös lesken perilliset ovat kuolleet ennen lesken kuolemaa. Tällöin lesken kuolinpesä menee valtiolle, jos ensiksi kuolleen puolison tai lesken testamentista ei muuta johdu. (Aarnio & Kangas 2009, 121.)

2.5 Kuolinpesä kuolinpesän osakkaana

Kuolinpesä voi myös olla kuolinpesän osakas. Tällainen tilanne tulee kysymykseen silloin, kun osakasasemassa oleva perillinen kuolee perittävän jälkeen ja kuolleen perillisen korvaa alkuperäisen kuolinpesän osakkaana hänen oma kuolinpesänsä. Sekä alkuperäinen kuolinpesä että myöhemmin muodostunut kuolinpesä toimivat pääsäännön mukaan yhteishallinnossa. Tämä merkitsee sitä, että kaikki myöhemmin muodostuneen kuolinpesän osakkaat osallistuvat alkuperäisen kuolinpesän hallintoon. Osakkaiden on kuitenkin käytettävä yhdessä omalle perittävälleen kuulunutta puhevaltaa, mikä toisin sanoen merkitsee sitä, että myöhemmin muodostuneen kuolinpesän osakkaiden on oltava yksimielisiä päätöksistä, joita he tekevät alkuperäisessä kuolinpesässä. Alkuperäisen kuolinpesän yhteishallinto edellyttää siten niin alkuperäisen kuolinpesän osakkaiden

kuin myös myöhemmin muodostuneen kuolinpesän osakkaiden yksimielistä päätöksentekoa. (Aarnio & Kangas 2009, 385–386.)

2.6 Vajaavaltainen kuolinpesän osakas

Edunvalvontaa tarvitsevalle täysi-ikäiselle kuolinpesän osakkaalle on järjestettävä holhoustoimesta säädetyn lain (HolhL, 442/1999) 7 §:n 1 momentin mukaan edunvalvonta. Edunvalvojan on edustettava päämiestään pesänselvityksen aikana. Edunvalvonnan alainen osakas voi tosin myös itsenäisesti osallistua päätöksentekoon. Tällöin osakas vastaa omien päätöksensä seurauksista. (Aarnio & Kangas 2009, 403–404.)

Perittävä on voinut määrätä testamentissaan, että testamentattu omaisuus siirtyy testamentissa määrätyn erityisen edunvalvojan hoitoon ja hallintoon, jolloin testamentinsaaajan varsinainen edunvalvoja syrjäytetään omaisuuden hallinnosta. Yksin testamentti ei kuitenkaan riitä antamaan nimetylle henkilölle valtuuksia toimia erityisenä edunvalvojana, vaan erityisen edunvalvojan määrääminen hakemuksesta kuuluu tuomioistuimelle. (Koponen 2010, 27.)

Kuolinpesän osakkaan huoltajat toimivat holhoustoimilain 4 §:n 1 momentin mukaan hänen edunvalvojinaan silloin, kun osakas on alaikäinen eli vajaavaltainen. Huoltajien on yhdessä edustettava alaikäistä kuolinpesän osakasta. Jos tilanne on se, että alaikäistä osakasta edustaa vain toinen huoltajista, hänen on osoitettava valtakirjalla kelpoisuutensa edustaa alaikäistä osakasta toisen huoltajan puolesta. (Aarnio & Kangas 2009, 404.)

Silloin, kun kuolinpesän alaikäinen osakas ja hänen huoltajansa ovat saman kuolinpesän osakkaita, heidän välillään on holhoustoimilain 32 §:n (649/2007) 2 momentin mukaan ristiriita. Tämä merkitsee sitä, että alaikäisen kuolinpesän osakkaan huoltajat eivät voi toimia hänen edunvalvojinaan, vaan hänelle on määrättävä holhoustoimilain 11 §:n 1 momentin nojalla esteetön edunvalvoja.

Edunvalvonta on merkittävä holhoustoimilain 65 §:n mukaan holhousasioiden rekisteriin, jos alaikäisen kuolinpesän osakkaan edunvalvojana toimii varsinaisen edunvalvojan sijainen. Kyseinen merkintä tehdään myös hallituksen esitykseen (HE 203/2010, yleisperustelut, jakso 3) perustuen silloin, kun alaikäisen kuolinpesän osakkaan osuus

pesäosuuden arvosta, kuolinpesän velkoja siitä vähentämättä, on suurempi kuin 20 000 euroa.

Vajaavaltaisen kuolinpesän osakkaan edunvalvojan tai edunvalvojan sijaisen on lähetettävä maistraatille jäljennös perukirjasta kuukauden sisällä perukirjan laatimisesta. Edunvalvojan tai edunvalvojan sijaisen on myös saatava maistraatin hyväksyntä esimerkiksi perinnönjaosta sopimiseen. Maistraatin hyväksyntää ei kuitenkaan perinnönjakoon tarvita siinä tapauksessa, jos sen tekee tuomioistuimen määräämä pesänjakaja. (Koponen 2010, 26.)

2.7 Osakkaan vastuut

Kuolinpesän osakas voi joutua perintökaaren 18 luvun 7 §:n 1 momentin mukaisesti vahingonkorvausvelvolliseksi, jos hän on pesää hallitessaan tai hoitaessaan aiheuttanut tahallaan tai huolimattomuuttaan vahinkoa henkilölle, jonka oikeus on pesänselvityksestä riippuvainen. Osakkaan korvausta voidaan alentaa tai hänet voidaan vapauttaa kokonaan vahingonkorvausvelvollisuudesta, jos kyse on lievistä huolimattomuudesta (PK 18:7.1). Jos useampi kuolinpesän osakas on vahingonkorvausvelvollinen, vastaavat he perintökaaren 18 luvun 7 §:n 2 momentin mukaan yhteisvastuullisesti ja jos jonkun osakkaan vahingonkorvausmäärää on alennettu, vastaa hän alennetulla määrällä. Tehokkain tapa välttää vahingonkorvausvastuuseen joutumista on pesänselvittäjä määrärahan hankkiminen (Aarnio & Kangas 2009, 431).

Jos joku kuolinpesän osakkaista anastaa jotakin omaisuutta kuolinpesästä, voi toinen kuolinpesän osakas vaatia rangaistusta anastuksesta. Jos anastus on tapahtunut vailla oikeusperustetta, on kyse kavalluksesta. (Aarnio & Kangas 2009, 431.) Rikoslain (RL, 39/1889) 28 luvun (769/1990) 15 §:ssä (614/2002) säädetään, että syyttäjä ei saa nostaa syytettä kavalluksesta silloin, kun rikoksen tekijä on ollut kuolinpesän osakas ja rikoksen kohteena on ollut kuolinpesän omaisuus. Syyttäjä saa kuitenkin rikoslain 28 luvun 15 §:n 1 momentin (441/2011) mukaan nostaa syytteen silloin, kun asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi tai jos erittäin yleinen tärkeä etu vaatii syytteen nostamista. Asianomistajina tässä kohdin pidetään kuolinpesän osakkaita, mutta ei pesänselvittäjiä (Aarnio & Kangas 2009, 431).

Petoksen tunnusmerkistö täyttyy rikoslain 36 luvun (769/1990) 1 §:n (769/1990) 1 momentin mukaan puolestaan silloin, kun joku kuolinpesän osakkaista salaa pesän omaisuutta. Petosrikoksella joku kuolinpesän osakkaista pyrkii erehdyttämään muut osakkaat uskomaan, että kuolinpesän varallisuusasema on toinen kuin se todellisuudessa on (Aarnio & Kangas 2009, 431).

2.8 Riidanalaisuussäännös

Perillisen ja yleistestamentin saajan osakasasema voi olla riidanalainen. Riidanalaisuudesta huolimatta heidät on kutsuttava perunkirjoitukseen ja heillä on oikeus esimerkiksi vaatia kuolinpesän luovuttamista virallisselvitykseen. Kyseiset oikeudet loppuvat kuitenkin siinä vaiheessa, kun ratkaistaan, ovatko asianomaiset kuolinpesän osakkaita vai eivät. (Aarnio & Kangas 2009, 386.)

Osakasasema voi olla riidanalainen esimerkiksi silloin, kun perittävä on tehnyt jäämistöstään yleistestamentin, joka syrjäyttää perillisen. Perillistä ja yleistestamentin saajaa on tällaisessa tilanteessa pidettävä kuolinpesän osakkaina niin kauan, että yleistestamentti on saanut lainvoiman. Jos perillinen ei hyväksy testamenttia, on hänellä oikeus tulkintakanteen nostamisen avulla selvittää, onko hänet suljettu yleistestamentin avulla kokonaan ulos jäämistöstä vai ei. Perillinen saa lopulta joko osakasaseman tai sitten hän jää osakasaseman ulkopuolelle. (Aarnio & Kangas 2009, 387.) Huomioitavaa on, että testamentin tulkintakanteen nostaminen kuuluu perillisen oikeussuojakeinoihin, eikä sitä katsota pesänselvitykseen kuuluvaksi (Lohi & Välimäki 1999, 35).

Osakasasema voi olla riidanalainen myös silloin, jos perillinen tai yleistestamentin saaja on surmannut perittävän tai osallistunut perittävän surmaan. Osakasasema säilyy tällaisessa tilanteessa siihen asti kunnes oikeudenmenetys on lainvoimaisesti todettu. Osakasasema säilyy kuitenkin silloin, jos tuomioistuin katsoo, että surmaajalla on surmateosta huolimatta oikeus perintöön. Samoja säännöksiä sovelletaan myös sellaiseen perilliseen tai yleistestamentin saajaan, joka on salannut tai hävittänyt perittävän tekemän testamentin. (Aarnio & Kangas 2009, 388.)

Osakasaseman riidanalaisuussäännös täyttyy myös silloin, jos perittävä on ennen kuolemaansa tehnyt perintökaaren 15 luvun 4 §:n 1 momentin nojalla lakiosaperillisensä

perinnöttömäksi. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, jos perillinen on viettänyt epäsiiveellistä elämää tai jos tämä on tahallisella rikoksella syvästi loukannut perittävää tai hänen perimispolvessaan olevaa sukulaistaan. Perittävän on määrättävä perintökaaren 15 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan perinnöttömäksi tekemisestä ja sen perusteista testamentissaan. Perillinen säilyy kuolinpesän osakkaana kuitenkin siihen asti kunnes oikeudenmenetys on saanut lainvoiman (Aarnio & Kangas 2009, 388).

3 KUOLINPESÄN LAAJUUS

Pesänselvityksen edellytyksenä on, että kuolinpesän laatu ja laajuus selvitetään (Aarnio & Kangas 2009, 524). Tämän vuoksi kaikki kuolinpesän laajuuteen vaikuttavat sopimukset ja sitoumukset on selvitettävä (Kangas: videohaastattelu 2012). Näin saadaan selville perittäväälle kuulunut omaisuus sekä oikeudet ja velvoitteet, jotka pysyvät voimassa hänen kuolemastaan huolimatta (Aarnio & Kangas 2009, 222; Perintö: Perittävän jäämistö).

3.1 Perittävän omaisuus

Kuolinpesään kuuluu pelkästään perittävän omaisuus (Aarnio & Kangas 2009, 235). Perittävän omaisuuteen voivat kuulua esimerkiksi pankkitilillä olevat rahat sekä käteisrahat, kodin irtaimet esineet, työvälineet sekä huoneiston hallintaan oikeuttavat osakkeet (Aarnio, Kangas, Puroinen & Rabinä 2011, 202). Osa perittävän omaisuudesta voi olla kuitenkin toisen henkilön hallussa. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun perittäväälle kuuluvia varoja on talletettu toisen henkilön, kuten puolison, nimiin. Jos tarkkaa määrää toisen henkilön nimiin talletetuista varoista ei pystytä saamaan, kuolinpesään kuuluvien tilivarojen määrä on arvioitava. (Aarnio & Kangas 2009, 235.) Seuraavassa on, edellä mainitun lisäksi, muutamia esimerkkejä perittävän omaisuuden piiristä.

Jos perittäväällä oli eläessään kiinteistö, kuuluvat hänen omistuksessa olleet kiinteistön ainesosat, kuten rakennukset ja metsä kuolinpesään. Kiinteistöllä olevan rakennuksen tarpeistot kuuluvat myös kuolinpesään, jos perittävä omisti ne. (Aarnio & Kangas 2009, 229–230.)

Liikenteenturvallisuusvirasto (Trafi) saa tiedon perittävän kuolemasta väestötietojärjestelmästä. Saamansa tiedon perusteella se pystyy rekisteröimään automaattisesti perittävän nimissä olleen ajoneuvon kuolinpesän nimiin. Sen kuolinpesän osakkaan, joka saa perittävän ajoneuvon itselleen perinnönjaossa, täytyy tehdä ilmoitus omistusoikeuden siirtymisestä seitsemän vuorokauden kuluessa siitä, kun hän on saanut ajoneuvon hallintaansa. Jos osakas haluaa rekisteröidä ajoneuvon nimiinsä, täytyy hänen liittää rekiste-

röintitodistukseen perukirjan jäljennös sekä luovutustodistukset tai myyntivaltakirjat kaikilta muilta kuolinpesän osakkailta. (Koponen 2010, 29–30.)

Ampuma-aselain (AmpAL, 1/1998) 108 §:n mukaan sen kuolinpesän osakkaan, jonka hallussa kuolinpesä on, velvollisuuteen kuuluu ottaa perittävän mahdolliset ampuma-aseet haltuunsa heti perittävän kuoleman jälkeen. Ampuma-aseisiin on hankittava kuuden kuukauden kuluessa perittävän kuolemasta hallussapitolupa. Osakas voi luovuttaa ampuma-aseet myös niiden hankkimiseen oikeutetulle henkilölle tai poliisille. (AmpAL 108 §.)

Tänä päivänä perittävän omaisuutta on usein myös digitaalisessa, eli sähköisessä, muodossa. Perittävä on voinut eläessään tallentaa digitaalista aineistoa esimerkiksi tietokoneen kovalevyille, muistitikulle tai matkapuhelimeen. Digitaalinen aineisto voi olla myös sisällytettynä esimerkiksi teksti- tai sähköpostiviesteihin. Perittävän digitaalinen varallisuus on usein käyttäjätunnuksen ja salasanan takana. Tämän vuoksi vain sellainen henkilö, jolla on kyseiset tunnukset hallussaan, pääsee tarkastelemaan perittävän digitaalista varallisuutta. Helpottaakseen pesänselvitystä, perittävä voi kertoa testamentissaan, tai sen liitteessä, käyttämänsä sähköiset palvelut sekä määrätä, että hänen kuoltuaan sähköisten palveluiden käyttäjätunnukset ja salasanat annetaan jollekin perillisistä. (Kangas 2012, 7, 10.) Tällainen käytäntö on Urpo Kankaan videohaastattelun (2012) mukaan yleistä Saksassa ja Englannissa. Suomessa kyseistä käytäntöä ei ole vielä syntynyt, mutta varmasti tulevaisuudessa syntyy (Kangas: videohaastattelu 2012).

Silloin, kun perittävän testamentista ei ilmene hänen käyttämien sähköisten palveluiden käyttäjätunnuksia tai salasanoja, kuolinpesän osakkaiden on oltava yhteydessä sähköisen palveluntarjoajiin. Pelkkä yhteydenotto ei kuitenkaan aina riitä, sillä esimerkiksi sosiaaliset mediat, kuten Facebook, vaativat kuolintodistuksen tai tuomioistuimen päätöksen, ennen kuin perittävän profiilin tietoja annetaan osakkaiden käyttöön. (Kangas 2012, 77–78.)

Suurimmat riidat digitaalisen varallisuuden piirissä liittyvät Urpo Kankaan videohaastattelun (2012) mukaan yksityisyyden suojaan. Tilanne voi olla se, että perittävä on eläessään suosinut muiden perillisten tietämättä yhtä perillisistä, mikä käy ilmi esimerkiksi perittävän ja nimenomaisen perillisen välisestä sähköpostinvaihdosta. Perittävä kuoltua,

ja sähköpostiviestien paljastuttua, sähköpostinvaihdon kohteena olleen perillisen yksityisyyden suoja voi vaarantua. (Kangas: videohaastattelu 2012.)

3.2 Perittävän oikeudet ja velvoitteet

Rikoslain 24 luvun (531/2000) 9 §:n (531/2000) mukaan perittävän kunniaa suojataan vielä hänen kuolemansa jälkeenkin. Laissa säädetään, että se henkilö, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon, tuomitaan kunnianloukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi (RL 24:9).

Jos perittävä oli eläessään tehnyt sitoumuksia, velvoittavat ne hänen oikeudenomistajiin, jos kyse ei ole henkilökohtaisista velvoitteista. Perittävän tekemään sopimukseen saattaa kuitenkin sisältyä ehto, jonka mukaan toisen sopijakumppanin kuoltua toisella sopijakumppanilla on oikeus purkaa sopimus. (Aarnio & Kangas 2009, 233, 239.)

Perittävän kuolema lakkauttaa lisäksi mahdolliset valtuutukset, joita hän oli eläessään antanut. Perittävä oli voinut valtuuttaa esimerkiksi jonkun henkilön hoitamaan hänen pankkiasioitaan tai tekemään erilaisia sopimuksia. Jos perittävä oli eläessään edunvalvonnan alaisena, lakkauttaa hänen kuolemansa myös edunvalvonnan. (Koponen 2010, 30.)

Perittävän elatusvelvollisuus päättyy hänen kuolemaan, joten kuolinpesän ei tarvitse huolehtia kuolinpäivän jälkeisistä elatusmaksuista. Erääntyneet elatusmaksut, jotka oli määrätty perittäväälle maksettavaksi, ovat kuitenkin kuolinpesän velkaa. (Aarnio & Kangas 2009, 223–224.)

4 KUOLINPESÄN VELAT

Pääsäännön mukaan perittävän kuolema ei lakkauta velkasuhteita. Tämän vuoksi kuolinpesästä on maksettava ensin kuolinpesän velat velan alkuperäisten ehtojen mukaisesti. Tämän jälkeen maksetaan muut etuudet, kuten perintöosuudet ja erityisjälkisäädökset. (Aarnio & Kangas 2009, 609.)

4.1 Velkavastuu

Vuonna 2004 perintökaaren velkavastuusäännöstä muutettiin. Kuolinpesän osakkaan henkilökohtaista velkavastuuta haluttiin hallituksen esityksen (HE 14/2004, yleisperustelut, jakso 1) mukaan rajoittaa olennaisesti, jotta siitä aiheutuvat kohtuuttomat seuraukset voitaisiin välttää. Velkojien aseman turvaamiseksi velkavastuusäännökseen jätettiin kuitenkin ehto, jonka mukaan osakkaan henkilökohtainen velkavastuu voisi edelleenkin syntyä tietyin edellytyksin (HE 14/2004). Alla oleva kuvio 3 kuvastaa tämän hetkistä velkavastuujärjestelmää.

Jäämistö- omaisuuden arvoon rajoittuva vastuu	Rajoitettu henkilökoh- tainen velkavastuu	Rajoittamaton henkilökoh- tainen velkavastuu
---	--	---

KUVIO 3. Velkavastuujärjestelmä (Aarnio & Kangas 2009, muokattu).

Jokainen kuolinpesän osakkaista vastaa pääsäännön mukaan perittävän veloista jäämistöomaisuuden arvolla. Perittävältä jääneet varat voidaan tarvittaessa käyttää kokonaan perittävän velkojen maksuun. Osakkaat voivat joutua tästä huolimatta vastaamaan perittävän veloista myös omilla varoillaan. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun osakkaat ovat huolimattomuuttaan hävittäneet kuolinpesään kuulunutta omaisuutta. (Aarnio & Kangas 2009, 610–611.) Tällöin osakkaiden on korvattava perintökaaren 18 luvun 7 §:n 1 momentin mukaisesti velkojien tappio. Jäämistöoikeudellinen palautusvastuu osakkailla on perintökaaren 21 luvun 6 §:n (783/2004) mukaan silloin, kun he

ovat jakaneet kuolinpesän varat ennen velkojen maksua. Korvaus- ja palautusvastuun perusteella velkoja saa sen suorituksen, jonka hän olisi saanut kuolinpesältä ilman osakkaiden tekemiä laiminlyöntejä (Aarnio & Kangas 2009, 611).

Myös edunvalvonnan alaiset kuolinpesän osakkaat, eli alle 18 -vuotiaat tai vajaavaltaisiksi julistetut osakkaat, vastaavat vainajan veloista pelkästään jäämistöomaisuuden arvoon rajoittuvalla vastuulla (Aarnio & Kangas 2009, 621). Edunvalvonnan alaiset osakkaat eivät voi joutua perintökaaren 21 luvun 2 §:n (783/2004) 4 momentin mukaan henkilökohtaiseen velkavastuuseen. Edunvalvonnan alaiset osakkaat voivat joutua kuitenkin jäämistöoikeudelliseen palautusvastuuseen, jos ennen velkojen maksamista toimitettu perinnönjako peräytyy. Vajaavaltaisen kuolinpesän osakkaan edunvalvoja ei voi myöskään joutua henkilökohtaiseen vastuuseen perittävän velasta. Edunvalvoja on kuitenkin korvausvelvollinen velkojille sellaisesta vahingosta, jonka hän on itse esimerkiksi laiminlyönneillään aiheuttanut. (Aarnio & Kangas 2009, 621; Lindholm 2012.)

Perintökaaren 21 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan kuolinpesän osakkaat voivat joutua myös rajoittamattomaan henkilökohtaiseen velkavastuuseen perittävän velasta. Henkilökohtaisella velkavastuulla tarkoitetaan sitä, että velkoja vaatii suoritusta saatavalleen kuolinpesän osakkaalta. Kuolinpesän osakkaiden henkilökohtainen velkavastuu on joko laiminlyöntivastuuta tai käyttäytymisvastuuta. (Aarnio & Kangas 2009, 611, 613.) Laiminlyöntivastuuta on perintökaaren 21 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan tiettyjen lakisääteisten toimien laiminlyömiseen, kuten perunkirjoitusvelvollisuuden laiminlyömiseen, liittyvä vastuu. Käyttäytymisvastuusta on puolestaan kyse, jos kuolinpesän osakkaat antavat velkojan oikeutta vaarantavaa väärää tietoa tai jos he salaavat oikean tiedon perunkirjoituksessa. Käyttäytymisvastuuta on myös perukirjan valalla vahvistamisesta aiheutunut vastuu, jos sen johdosta velkojan oikeus vaarantuu. (PK 21:2.2.) Käyttäytymisvastuun kohdalla kyse on aina siis vilpillisestä menettelystä ja menettely voidaan tuomita rikoslain 29 luvun (769/1990) mukaan rangaistavaksi rikoksena julkista taloutta vastaan. Oikean tiedon salaamisesta ei ole kuitenkaan kyse silloin, kun kuolinpesän osakkaat jättävät ilmoittamatta perittävän tekemän testamentin, koska sillä ei ole velkojan kannalta merkitystä (Aarnio & Kangas 2009, 624). Testamentin salaaminen voi kuitenkin aiheuttaa perintökaaren 15 luvun 2 §:n mukaan kuolinpesän osakkaille oikeuden menetyksen. Rajoittamattoman henkilökohtaisen velkavastuun merkitys kiteytyy siinä, että jos perukirjassa on sen luotettavuuteen vaikuttavia puutteita, perittävän velkojen kokonaismäärä on mahdoton arvioida (Aarnio & Kangas 2009, 622). Kuolinpesän

osakkaat voivat vapautua perintökaaren 21 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan rajoittamattomasta henkilökohtaisesta velkavastuustaan, jos he kykenevät osoittamaan, että he eivät ole aiheuttaneet laiminlyönneillään ja menettelyllään mitään vahinkoa velkojille.

KKO 2005:144: Henkilön A kuoleman jälkeen pidetyssä perunkirjoituksessa uskottuina miehinä toimivat hänen tyttärensä B sekä tämän puoliso C. B ja C jättivät merkittämättä perukirjaan tiedossaan olleet, kuolinpäivän mukaiset, A:n pankkitilin rahavarat. Näin ollen perintövero koko jäämistöstä oli merkitty liian alhaiseksi. Tapauksen tutkinta eteni käräjä- ja hovioikeuden kautta korkeimmalle oikeudelle. Korkein oikeus tuomitsi A:n ja B:n veropetoksen tekijöinä, koska he olivat olennaisesti pystyneet vaikuttamaan perukirjan sisältöön.

Rajoitettu henkilökohtainen velkavastuu jää jäämistöomaisuuden arvoon rajoittuvan vastuun ja rajoittamattoman henkilökohtaisen velkavastuun väliin. Rajoitettuun henkilökohtaiseen velkavastuuseen voivat joutua osakkaat, joille ei ole määrätty edunvalvojaa, vaikka edunvalvojamääräyksen antamiselle olisi ollut tarvetta. Kyseisten osakkaiden tekojen tuottamuksellisuutta arvioitaessa otetaan usein huomioon heidän alentunut kyky huolehtia lain asettamien velvoitteiden täyttämisestä. (Aarnio & Kangas 2009, 614.)

4.2 Velkojen maksaminen

Kuolinpesän velat on maksettava ennen perinnönjakoa (Koponen 2010, 169). Kuolinpesän velat jaetaan perittävän velkoihin, pesänselvitysvelkoihin sekä muihin velkoihin (Aarnio & Kangas 2009, 626).

Perittävän velkana pidetään velkaa, jonka oikeusperuste on muodostunut perittävän eläessä huolimatta siitä, että velkaa ei olisi voitu sen ehtojen mukaan periä perittävän eläessä. Tällaisena velkana pidetään esimerkiksi takausta. Perittävän velat on maksettava pääsäännön mukaan pesänselvityksen päätyttyä. (Aarnio & Kangas 2009, 626–627.) Perintökaaren 21 luvun 9 §:n 1 momentissa (710/2007) säädetään kuitenkin, että perittävän velat voidaan maksaa perunkirjoitusta seuraavan kuukauden aikana silloin, kun siitä ei aiheudu haittaa muille velkojille. Kyseistä aikaa kutsutaan niin sanotuksi rauhoitusajaksi, jolloin osakkaat voivat päättää esimerkiksi siitä, että luovutetaanko kuolinpesä pesänselvittäjän hallintoon tai konkurssiin (Koponen 2010, 171–172). Jos kuolinpesä on jo luovutettu pesänselvittäjän hallintoon, perittävän velkoja ei saa perintökaaren 21 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan maksaa ennen kun velkojen maksamisesta on tehty so-

pimus tai kun on tehty päätös pesänselvittäjästä. Siinä tapauksessa, että perittävältä jäänyt velka ei ole erääntynyt perintökaaren 21 luvun 10 §:n 1 momentin (783/2004) mukaisesti perunkirjoitusta seuraavan kuukauden aikana ja jos velasta ei ole riittävää vakuutta, voi velkoja vaatia vakuutta velasta. Jos velkoja ei saa vakuutta kolmen kuukauden kuluessa sen vaatimisesta, katsotaan velka erääntyneeksi (PK 21:10.1). Kuolinpesän osakkailla on lisäksi oikeus perintökaaren 21 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan irtisanoa perittävän velka, jos se ei eräänny ehtojensa mukaan kuuden kuukauden kuluessa. Velkojan on otettava maksu velasta ja hän voi torjua maksun ainoastaan silloin, jos velan vakuutena on kiinnitys ja hän ilmoittaa vaativansa maksua ainoastaan omaisuudesta, joka on velan vakuutena (PK 21:10.2).

Pesänselvitysvelkana pidetään puolestaan velkaa, joka on muodostunut kuolinpesän jakokuntoon saattamisen johdosta (Aarnio & Kangas 2009, 627). Pesänselvitysvelkoihin luetaan perintökaaren 18 luvun 5 §:n (783/2004) mukaan kuuluvaksi kohtuulliset hautaus- ja perunkirjoituskustannukset sekä kuolinpesän hallinnosta, hoidosta ja selviytyksestä aiheutuvat tarpeelliset kustannukset. Jos kuolinpesän varat ylittävät sen velat, on pesänselvitysmenoihin mahdollista käyttää enemmän varoja kuin tarpeellinen määrä. Pesänselvitysvelkojen maksu on pesänselvityshallinnon tehtävä, joten kuolinpesän osakas ei voi joutua velkavastuuseen pesänselvitysvelkojen maksamisen johdosta. Pesänselvityshallinnon on maksettava pesänselvitysvelat ennen muita velkoja ja sitä mukaan kuin ne erääntyvät. (Aarnio & Kangas 2009, 627, 630.) Jos kuolinpesä on vähävarainen, on suositeltavaa, että pesän varoista ei maksettaisi muita kuin nimenomaan pesänselvitysvelat (Veronmaksajat: Kaatuvatko vainajan velat perillisten niskaan?).

Muu velka on puolestaan velkaa, joka on tehty muussa tarkoituksessa kuin pesänselvitystarkoituksessa sen jälkeen kun perittävä on kuollut. Muuhun velkaan voidaan lukea kuuluvaksi esimerkiksi velka, jonka osakkaat ovat ottaneet kuolinpesän nimiin, jotta he ovat voineet rahoittaa ja jatkaa perittävän harjoittamaan liiketoimintaa. Muu velka maksetaan vasta pesänselvitysvelkojen ja perittävän velkojen jälkeen. (Aarnio & Kangas 2009, 627.)

Jos joku kuolinpesän osakkaista maksaa kuolinpesälle kuuluvan velan yksityisistä varoistaan, saa hän takautumis- eli regressioikeuden kuolinpesää kohtaan. Velkaa ei ole kuitenkaan mahdollista periä rauhoitusaikana, jos voidaan olettaa, että muut velkojat

eivät saisi täysimääräisesti suoritusta saatavistaan. (Aarnio & Kangas 2009, 634; Takautumisoikeus eli regressioikeus.)

4.3 Palautusvastuu

Perintökaaren 23 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan osakkaalla on oikeus kieltäytyä perinnönjaosta, jos perunkirjoitusta ei ole toimitettu ja jos kaikkia tiedossa olevia velkoja ei ole maksettu tai jos velkojen maksamiseen tarvittavia varoja ei ole laitettu erityiseen hoitoon. Kuolinpesän osakkaat joutuvat nimittäin palautusvastuuseen, jos ositus ja perinnönjako on toimitettu ennen kuin perittävän velat on maksettu. Palautusvastuulla turvataan velkojien oikeus saada suoritus. (Aarnio & Kangas 2009, 636.) Palautusvastuu on aina lähtökohtaisesti esinekohtaista ja palautetun omaisuuden realisoinnin kustannuksista vastaa kuolinpesä (Koponen 2010, 180). Palautusvastuuta ei ole kuitenkaan siinä tilanteessa, jos kaikki kuolinpesän ja perittävän velat maksetaan heti perinnönjaon toimittamisen jälkeen (Aarnio & Kangas 2009, 638).

Palautusvastuun toteutuminen tapahtuu perintökaaren 21 luvun 6 §:n mukaan siten, että tuomioistuin määrää pesänselvittäjän kanteesta perinnönjaon peruuntumaan ja tämän jälkeen määrää kuolinpesän osakkaat palauttamaan kaiken omaisuuden, jonka he ovat itselleen perinnönjaon yhteydessä saaneet tai korvaamaan omaisuuden arvon. Kuolinpesän osakkaat voidaan määrätä vaihtoehtoisesti myös suorittamaan yhteisvastuullisesti kuolinpesälle velkojen maksamiseen tarvittavan rahamäärän, jos katsotaan, että kaiken omaisuuden palauttaminen ei ole tarpeen. Yhteisvastuullisuudesta huolimatta osakkaan ei tarvitse palauttaa kuolinpesällä enempää kuin sen määrä, mitä hän on perinnönjaossa itselleen saanut. (PK 21:6.) Jos joku kuolinpesän osakkaista on palauttanut varoja yli oman osuutensa, on hänellä oikeus saada jokaiselta muulta palautusvelvolliselta se, mitä hän on näiden osalta suorittanut (Koponen 2010, 181).

Jos palautettavan omaisuuden arvo on alentunut kulumisen tai vahingoittumisen myötä, kuolinpesän osakkaan on korvattava arvon aleneminen. Jos taas arvon aleneminen on johtunut muusta syystä, osakkaan on suoritettava kohtuullinen korvaus arvon alenemisestä, jos katsotaan, että korvauksen suorittamiseen on erityinen syy. (Aarnio & Kangas 2009, 638–639.)

4.4 Ylivelkainen kuolinpesä

Ylivelkaisesta kuolinpesästä on kyse silloin, kun kuolinpesän varat eivät riitä kuolinpesän velkojen maksuun. Vaikka kuolinpesät velat ylittäisivät sen varat vain niukasti, katsotaan kuolinpesä ylivelkaiseksi. (Koponen 2009, 172.) Kuolinpesän nettovarallisuus saadaan selville siten, että pesän jäämistövarallisuudesta vähennetään siihen kohdistuvat velat sekä erät muut erät, kuten hautaukseen liittyvät kustannukset sekä perunkirjoituksen toimittamiseen liittyvät kohtuulliset kustannukset (Puronen 2008, 51, 65).

Julkisesta haasteesta annetun lain (JulkHaastL, 729/2003) 1 §:n 1 momentin mukaan perittävän tuntemattomille velkojille on haettava ylivelkaisessa kuolinpesässä julkinen haaste, jotta kaikki perittävän velat saadaan tietoon. Kuolinpesän osakas tai velkoja voi hakea lisäksi ylivelkaisen kuolinpesän luovuttamista pesänselvittäjän hallintoon tai konkurssiin, joskin tämä ei kuitenkaan ole välttämätöntä. Ylivelkaisen kuolinpesän luovuttaminen pesänselvittäjän hallintoon tai konkurssiin on tarpeellista kuitenkin silloin, kun velallinen on säilyttänyt omaisuutta, kuten omistusasunnon. (Koponen 2010, 172–173.)

Jos kuolinpesä on luovutettu pesänselvittäjän hallintoon, pesänselvittäjän on perintökaaren 19 luvun 12 a §:n (783/2004) 1 momentin mukaan pyrittävä tekemään velkojien kanssa sopimus velkojen maksusta. Pesänselvittäjän on pääsäännön mukaan esitettävä sopimusneuvotteluissa velkojille alustava laskelma osuuksista, jotka he tulisivat saamaan kuolinpesän varoista, jos asiassa ei päästä sovintoon. Edellytyksenä tälle on, että velkojien on saatava tietää kuolinpesän muiden velkojien saatavien suuruudet ja niiden perusteet. Tällöin velkojat pystyvät arvioimaan, kannattaako heidän suostua pesänselvittäjän ehdottamaan sovintoratkaisuun. Kaikkien velkojien on oltava yksimielisiä sovintoratkaisusta, jotta siihen voidaan ryhtyä. Jos pesänselvittäjä ja velkojat eivät pääse yksimieliseen sovintoratkaisuun, pesänselvittäjän on päätettävä muiden velkojen maksusta sen jälkeen, kun pesänselvitysvelat on maksettu. (Aarnio & Kangas 2009, 558–559.)

Pesänselvittäjän on laadittava tekemästään päätöksestä perintökaaren 19 luvun 12 a §:n 2 momentin mukaan asiakirja, jonka jäljennös toimitetaan jokaiselle velkojalle sekä kuolinpesän osakkaalle. Asiakirjasta on käytävä ilmi muun muassa tiedot kuolinpesän varoista ja veloista sekä velkojen maksusta ja velkojille tulevista jako-osuuksista. Asiakirja täytyy lisäksi päivätä ja pesänselvittäjän täytyy allekirjoittaa se. (PK 19:12 a.2.)

4.5 Pesäosuuden ulosmittaus

Ylivelkaisen kuolinpesän osakkaan velkojalla on oikeus vaatia ulosmittauksen suorittamista osakkaan osuudesta kuolinpesään (Koponen 2010, 187). Ulosmittauksen suorittaminen ei poista velallisen osakasasemaa ja hän voi osallistua muiden osakkaiden kanssa muun muassa pesänselvitystarkoituksessa tapahtuviin luovutuksiin (Aarnio & Kangas 2009, 662). Jos kuolinpesässä on vain yksi osakas, perinnönjakoa ei toimiteta vaan suoritus otetaan pesänselvityksen loputtua kuolinpesän varoista (Koponen 2010, 187). Käytännössä velkojilla on kuitenkin melko vähäiset mahdollisuudet saada suoritus saatavalleen pesäosuuden ulosmittauksen avulla (Aarnio & Kangas 2009, 652).

Ulosottoaaren (UK, 705/2007) 4 luvun 81 §:ssä säädetään ne tilanteet, jolloin velallisen oikeutta perintöön tai testamenttiin ei voida ulosmitata. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun velallinen on luopunut oikeudestaan perintöön perittävän eläessä. Vastaavanlaisiksi tilanteeksi katsotaan se, jos velallinen on antanut perittävän kuoleman jälkeen kirjallisen luopumisilmoituksen kuolinpesälle tai jättänyt kirjallisen luopumisilmoituksen kotipaikkansa maistraatille tallettamista varten. (UK 4:81.)

Ulosottoa on haettava kirjallisesti ja ulosottohakemus on toimitettava vastaajan asuinpaikan tai kotipaikan ulosottomiehelle tai vastaavasti muulle paikalliselle ulosottoviranomaiselle. Ulosottohakemuksesta on käytävä ilmi muun muassa velkojan nimi, velallisen nimi sekä perittävän saatavan määrä. (Aarnio & Kangas 2009, 655.)

Kuolinpesän osakkaan pesäosuuden ulosmittauksen jälkeen kuolinpesälle annetaan kirjallinen maksukielto. Useimmiten ulosottomies antaa maksukiellon tiedoksi sille osakkaalle, jonka vastuulla kuolinpesän asioiden hoitaminen on. (Koponen 2010, 187.) Kuolinpesän asettamisella maksukieltoon ei ole välitöntä vaikutusta kuolinpesän selviytykseen (Aarnio & Kangas 2009, 661). Ulosottomiehellä on kuitenkin oikeus hakea sekä pesänselvittäjän että pesänjakajan määräämistä (Koponen 2010, 188).

Kuolinpesän omaisuutta ei saa maksukiellon aikana luovuttaa tai pantata ilman ulosottomiehen lupaa. Maksukiellon aikana pesänselvitystoimet voidaan kuitenkin hoitaa ilman ulosottomiehen lupaa, jos tarkoituksena ei ole realisoida jäämistöomaisuutta rahaksi perinnönjakoa varten. Tällaisiksi jäämistötoimiksi katsotaan muun muassa perukirjaa varten tarvittavien asiakirjojen hankkiminen, perunkirjoitustilaisuuden järjestäminen,

kuolinpesän omaisuuden vakuuttaminen sekä pesänselvittäjän palkkion maksaminen. (Aarnio & Kangas 2009, 657, 659–660.)

Maksukiellossa olevan kuolinpesän osakkaat eivät saa myöskään luovuttaa velalliselle perinnönjaossa tulevaa omaisuutta. Omaisuus on luovutettava velallisen sijaan ulosottomiehelle. (Aarnio & Kangas 2009, 656.) Jos velalliselle tulee perinnönjaossa enemmän omaisuutta kuin mikä hakijan saatavan määrä on, ulosottomiehen on peruutettava ulosotto ylimenevältä osalta, jos se vaan on mahdollista (Koponen 2010, 188).

Maksukiellon rikkominen on säädetty rangaistavaksi rikoslain 16 luvun (563/1998) 10 §:ssä (563/1998). Maksukiellon rikkomisesta, eli omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisesta, voi seurata sakko- tai enintään vuoden mittainen vankeusrangaistus (RL 16:10).

5 PERUNKIRJOITUS

Perunkirjoitus on pidettävä kolmen kuukauden kuluessa perittävän kuolemasta, jos perittävä oli merkitty kotipaikkarekisteriin Suomessa. Perunkirjoitukselle säädettyä määräaika voidaan kuitenkin pidentää hakemuksesta esimerkiksi silloin, jos perittävä oli harjoittanut liiketoimintaa ja yrityksen tilinpäätös ei ole vielä valmistunut. (Koponen 2010, 34.) Hakemus perunkirjoituksen määräajan pidentämisestä on osoitettava perittävän viimeisen koti- tai asuinpaikkakunnan verotoimistolle (Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä 2011, 79). Silloin, kun perittävän vakituinen kotipaikka on ollut muualla kuin Suomessa ja perukirjaa ei tarvitse laatia, on perittävän Suomeen jääneestä omaisuudesta jätettävä vähimmäisvaatimuksena perintöveroilmoitus (Puronen 2008, 14).

5.1 Perunkirjoituksen toimituttaminen ja toimittaminen

Perunkirjoituksen toimituttaminen ja toimittaminen ovat kaksi eri asiaa (Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä 2011, 87). Perunkirjoituksen toimituttamisvelvollisuus on ensisijaisesti sillä henkilöllä, jonka hoidossa kuolinpesä on. Perunkirjoitusvelvollisuus voi siis kuolinpesän osakkaan lisäksi olla esimerkiksi pesänselvittäjällä, testamentin toimeenpanijalla sekä valtionkonttorin nimeämällä valtuutetulla. Siinä tapauksessa, että kukaan edellä mainituista henkilöistä ei ole ottanut kuolinpesän omaisuutta hoitoonsa, on perunkirjoitusvelvollisuus sillä henkilöllä, jolle kuolinpesän omaisuudesta huolehtiminen niin sanotusti olosuhteisiin katsoen lähinnä kuuluu. Jos perunkirjoitusvelvollinen henkilö laiminlyö perunkirjoituksen toimituttamisen määräajassa, vastaa hän henkilökohtaisesti perittävän velasta. (Aarnio & Kangas 2009, 264–265, 271.)

Perunkirjoitusvelvollisen henkilön on määrättävä perintökaaren 20 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan perunkirjoituksen aika ja paikka sekä valittava kaksi uskottua miestä toimittamaan perunkirjoitus. Uskottujen miesten on oltava täysivaltaisia sekä esteettömiä (Aarnio & Kangas 2009, 272). Suositeltavaa on myös se, että ainakin toisella uskottulla miehellä on tarvittavat tiedot perintö- ja verolainsäädännöstä (Koponen 2010, 34). Muita pätevyysvaatimuksia ei uskottuilta miehiltä vaadita. Uskottujen miesten on huolehdittava muun muassa kutsujen toimittamisesta perunkirjoitustilaisuuteen, tarvittavien virkatodistusten hankkimisesta sekä perukirjan laatimisesta. (Aarnio & Kangas 2009,

272.) Perunkirjoituskutsut on toimitettava täysivaltaisille kuolinpesän osakkaille (Puronen 2008, 27). Vajaavaltaisten osakkaiden perunkirjoituskutsut toimitetaan pääsäännön mukaan heidän edunvalvojilleen (Jokela 2012, 23).

Pesän ilmoittajan tehtävänä on antaa uskotuille miehille tarvittavat tiedot kuolinpesän omaisuudesta ja veloista perunkirjoituksen toimittamista varten. Pesän ilmoittajan on oltava parhaiten pesän tilaan perehtynyt henkilö, mutta hänen ei tarvitse olla kuolinpesän osakas. (Aarnio & Kangas 2009, 281–282.) Pesän ilmoittajan toimenkuvaan kuuluu lisäksi kirjoittaa perukirjaan valahtoinen vakuutus, että hänen perunkirjoitusta varten antamat tiedot ovat oikeat ja että hän ei ole jättänyt mitään tahallisesti ilmoittamatta (Puronen 2008, 16). Uskottujen miesten on pesän ilmoittajalta saamansa tiedon pohjalta kirjoitettava perukirjaan puolestaan todistus siitä, että he ovat arvioineet kuolinpesän varat parhaan kykynsä mukaan (Aarnio & Kangas 2009, 273).

Perunkirjoitustilaisuudessa toimitetaan perunkirjoitus sekä laaditaan perukirja (Puronen 2008, 15). Kuolinpesän osakas voi valtuuttaa joko toisen kuolinpesän osakkaan tai kuolinpesän ulkopuolisen henkilön edustamaan itseään perunkirjoitustilaisuudessa. Perunkirjoitustilaisuus pidetään usein perittävän kotona, mutta se voidaan tarvittaessa pitää myös muualla, kuten jonkun lakimiehen toimistossa. (Koponen 2010, 35–36.)

Perunkirjoitustilaisuudessa ei selvitetä kuolinpesän osakkaiden välisiä erimielisyyksiä (Aarnio & Kangas 2009, 248). Perunkirjoituksen tarkoituksena on selvittää kuolinpesän osakkaat, mahdollinen testamentti, avioehtosopimus sekä aikaisemmat ennakkoperinnöt. Perunkirjoitustilaisuudessa voidaan antaa testamentti testamentinsaajan pyynnöstä tiedoksi siten, että testamentin teksti luetaan ääneen perillisille uskottujen miesten läsnä ollessa. Lisäksi perillisille annetaan testamentista oikeaksi todistettu jäljennös. Perunkirjoituksen tehtävänä on lisäksi ilmaista lesken tahto. Leski voi perunkirjoitustilaisuudessa ilmoittaa esimerkiksi, että haluaako hän pitää kuolinpesän jakamattomana hallinnassaan. Perunkirjoituksen on lisäksi annettava kuva varoista ja veloista, joita perittäväällä oli kuolinhetkellään. (Koponen 2010, 33, 36, 40.)

Varsinaisen perunkirjoituksen jälkeen on perintökaaren 20 luvun 10 §:n mukaan toimitettava täydennysperunkirjoitus, jos ilmenee, että kuolinpesässä on aikaisemmin huomiomattomia varoja tai velkoja. Täydennysperunkirjoitus on suoritettava yhden kuukauden kuluessa siitä, kun varat tai velat tulivat tietoon (Aarnio & Kangas 2009, 263). Pe-

rintökaaren 20 luvun 9 §:ssä (1562/1995) säädetään lisäksi, että käräjäoikeudella on oikeus verotoimiston ilmoituksesta määrätä sopivaksi katsomansa henkilö toimituttamaan perunkirjoitus, jos perunkirjoituksen toimittaminen on kokonaan laiminlyöty.

5.2 Perukirja

Perukirjan ensisijaiset tehtävät on toimia omaisuusluettelona, osakasluettelona sekä veroilmoituksena. Perukirja rakentuu kolmesta erillisestä osasta. Perukirjan aloittaa johdanto-osa, johon merkitään muun muassa toimituksen aikaa, paikkaa, perittävää ja pesän ilmoittajaa koskevat tiedot sekä osakastiedot. Perukirjan toinen osa on puolestaan varsinainen sisältö-osa, josta käy ilmi pesän ilmoittajan antamat tiedot kuolinpesän varoista ja veloista. Varallisuus arvioidaan perukirjassa euroina ja arvostusajankohtana pidetään pääsäännön mukaan kuolinhetkeä. Jos perittävältä jäi leski ja jos perittäväällä oli avio-oikeus lesken omaisuuteen, on leskenkin varat ja velat merkittävä perukirjaan. Perukirjan kolmas osa muodostuu puolestaan vakuutuksista. Pesän ilmoittaja vakuuttaa, että hänen perukirjaa varten antamat tiedot ovat oikeat ja mitään ei ole jätetty tahallisesti ilmoittamatta. Uskottujen miesten on annettava perukirjaan vakuutus puolestaan siitä, että ilmoitettu kuolinpesän varallisuus on oikein arvioitu. Perukirjan loppuun lisätään usein läsnä olleiden allekirjoitukset sekä huomautus siitä, että läsnä olleilla ei ole mitään huomauttamista toimitusta vastaan. (Puronen 2008, 15, 17–18, 21–23.)

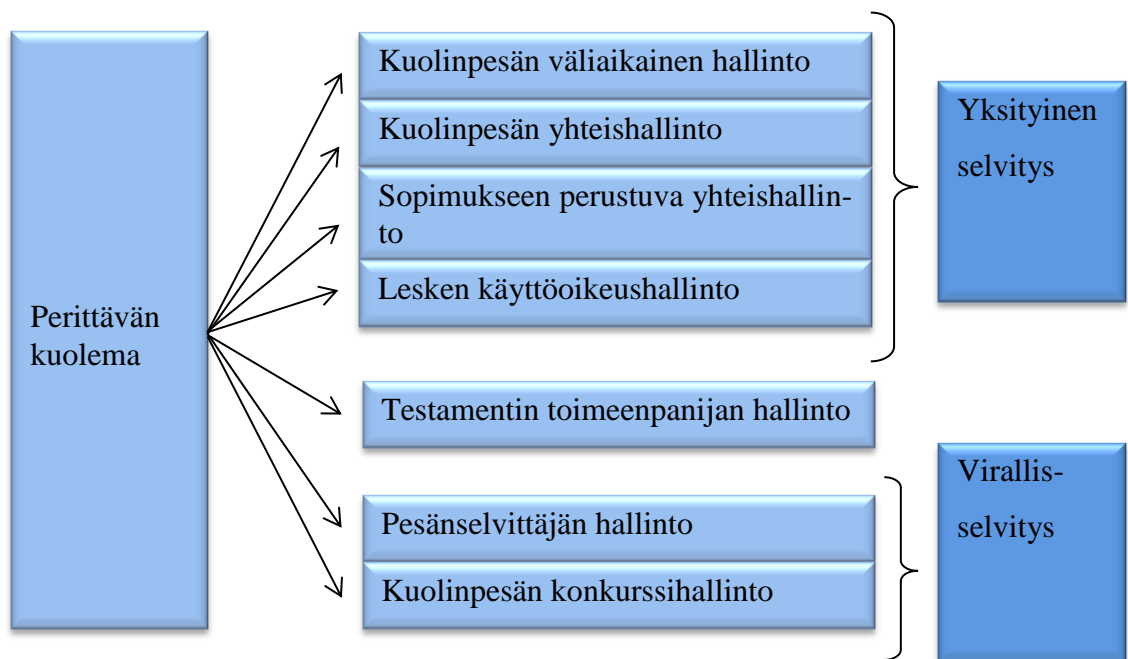
Perukirjaan on liitettävä lisäksi jäljennökset kaikista sellaisista asiakirjoista, jotka ovat tarpeellisia kuolinpesän tilan selvittämiseksi (Aarnio & Kangas 2009, 297). Perukirjaan on liitettävä jäljennös testamentista, jos testamentissa omaisuuden saajiksi nimetyistä henkilöistä yksikin ilmoittaa vetoavansa testamenttiin (Puronen 2008, 80 & 82). Perukirjaan on hyvä liittää jäljennökset myös ensiksi kuolleen puolison jälkeen tehdystä perukirjasta, perinnöstä luopumista koskevasta asiakirjasta sekä perintöosuuden luovutusta koskevasta asiakirjasta. Suositeltavaa on lisäksi, että perukirjaan liitetään virkatodistukset, jotta voidaan todeta, että ovatko kaikki perittävän oikeudenomistajat olleet elossa perittävän kuolinhetkellä. (Aarnio & Kangas 2009, 295, 297–298.) Perukirja, joka on hyvin laadittu ja johon on liitetty kaikki tarpeelliset asiakirjat, herättää osakkaissa, legaatinsaajissa, velkojissa sekä veroviranomaisessa luottamusta siihen, että kuolinpesän asiat ovat kunnossa (Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä 2011, 1).

Perukirja on toimitettava kuukauden kuluessa perunkirjoituksesta perittävän viimeisen kotipaikkakunnan verotoimistoon, jotta perintöverotus voidaan toimittaa (Koponen 2010, 34). Verotoimistolle toimitettavan kappaleen lisäksi perukirjasta on laadittava yhtä monta alkuperäiskappaletta kuin kuolinpesän osakkaita on. Lisäksi perukirjan jäljennös on lähetettävä mahdollisille velkojille. Perukirjan perusteella kuolinpesän osakkaat ja velkojat saavat täydellisen informaation kuolinpesän tilasta. (Aarnio & Kangas 2009, 342–343.) Jos kuolinpesän osakkaana on alle 18 -vuotias henkilö tai edunvalvonnan piirissä oleva täysi-ikäinen henkilö, on perukirjan jäljennös toimitettava kuukauden kuluessa perunkirjoituksen päättymisestä osakkaan kotipaikkakunnan maistraattiin (Koponen 2010, 38).

Perittävän kotipaikkakunnan maistraatti voi vahvistaa perukirjan osakasluettelon hallinnollisessa järjestyksessä oikeaksi (Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä 2011, 235). Pyynnön osakasluettelon vahvistamisesta voivat tehdä esimerkiksi perilliset, leski, yleistestamentin saaja sekä pesänselvittäjä (Koponen 2010, 37). Osakasluettelon vahvistamista varten maistraattiin on toimitettava muun muassa perukirja sekä perunkirjoitusta varten hankittu virkatodistus aineisto. Osakasluettelon oikeaksi vahvistaminen ei ole pakollista, mutta se helpottaa usein asioiden hoitamista. Osakasluettelon vahvistamistarve koskee erityisesti tilanteita, joissa kuolinpesän puolesta aiotaan ryhtyä taloudellisesti merkittävään oikeustoimeen. (Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä 2011, 237, 241.) Vahvistetun osakasluettelon perusteella osakkaiden kanssa oikeustoimia tekevä sivullinen saa varmuuden siitä, ketkä luetaan kuolinpesän osakkaiksi ja samalla vilpittömän mielen suojaa mahdollisen perukirjasta sivuutetun osakkaan vaatimuksia vastaan (Lohi & Välimäki 1999, 70). Osakasluettelossa oleva mahdollinen virhe voi johtua hallituksen esityksen (HE 21/1994, yksityiskohtaiset perustelut, jakso 1) mukaan esimerkiksi siitä, että tarvittavat väestökirjat ovat tuhoutuneet. Osakasluettelon vahvistuspäätös on merkittävä perukirjan oikeaksi todistettuun jäljennökseen. Tarvittaessa vahvistuspäätös voidaan merkitä myös yhteen perukirjan alkuperäiskappaleista. Jos maistraatille ei toimiteta riittävää virkatodistusaineistoa täydennyskehotuksestaan huolimatta, maistraatin on jätettävä osakasluettelo vahvistamatta. (Aarnio & Kangas 2009, 416–422.) Jos osakasluettelon vahvistamista hakenut henkilö on tyytymätön maistraatin päätökseen jättää osakasluettelo vahvistamatta, voi hän hakea ratkaisuun muutosta hallinto-oikeudesta (Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä 2011, 241).

6 PESÄNSELVITYSHALLINTO

Kuolinpesä voidaan selvittää joko yksityisenä selvityksenä tai viralliselvityksenä. Kyseiset selvitysmallit ovat toistensa vaihtoehtoja. Yksityiseen selvitykseen luetaan kuuluvaksi kuolinpesän väliaikainen hallinto, kuolinpesän yhteishallinto, sopimukseen perustuva yhteishallinto sekä lesken käyttöoikeushallinto. Viralliselvitykseen kuuluvat puolestaan pesänselvittäjän hallinto sekä kuolinpesän konkurssihallinto. Kuolinpesän yksityisen selvityksen ja viralliselvityksen väliin jäävä testamentin toimeenpanijan hallinto on perittävän itsensä määräämä pesänselvityshallinto, josta voidaan siirtyä viralliselvitykseen. Sekä yksityisen selvityksen että viralliselvityksen tavoitteena on saada jäämistö jaettavaan kuntoon. (Aarnio & Kangas 2009, 220–221.) Kuvio 4 selventää pesänselvityshallintojen vaihtoehtoja.

KUVIO 4. Pesänselvityshallintojen vaihtoehdot (Aarnio & Kangas 2009, muokattu).

6.1 Kuolinpesän väliaikainen hallinto

Kuolinpesän väliaikainen hallinto tulee kysymykseen silloin, kun kuolinpesän yhteishallinto ei käynnisty heti perittävän kuoltua. Kuolinpesän väliaikaisessa hallinnossa on kyse väliaikaisesta pesänhoitajan hallinnosta. Tämä tarkoittaa sitä, että yksi kuolinpesän osakas toimii väliaikaisesti omasta ja muiden osakkaiden puolesta. Myös joku muu

henkilö, kuin kuolinpesän osakas, voi toimia kaikkien osakkaiden puolesta. (Aarnio & Kangas 2009, 364.)

Perintökaaren 18 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan kuolinpesän väliaikaisessa hallinnossa sen osakkaan, joka asui perittävän kanssa tai joka voi muutoin pitää huolta perittävän omaisuudesta, on otettava omaisuus hoitoonsa. Tällaiseksi henkilöksi katsotaan myös eloonjäänyt puoliso, vaikka hän ei olisikaan kuolinpesän osakkaan asemassa (PK 18:3.1). Jos perittävältä ei jäänyt jälkeen edellä mainittua henkilöä, omaisuuden hoitaminen kuuluu perintökaaren 18 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan sille, jolle se olosuhteisiin katsoen lähinnä kuuluu. Tällaisen henkilön voidaan katsoa olevan esimerkiksi talon isännöitsijä, naapuri, sairaalan johtaja ja viimekädessä poliisiviranomainen (Aarnio & Kangas 2009, 365).

Väliaikaisena pesänhoitajana toimivan kuolinpesän osakkaan on perintökaaren 18 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan otettava yhteyttä muihin kuolinpesän osakkaisiin ja annettava heille tieto perittävän kuolemasta, jotta kuolinpesä voidaan siirtää yhteishallintoon. Väliaikaisena pesänhoitajana toimivan osakkaan on myös harkittava, tarvitaanko jollekin kuolinpesän osakkaalle edunvalvoja. Jos joku osakkaista on vajaavaltainen, eikä hänelle ole määrätty edunvalvojaa, väliaikaisena pesänhoitajana toimivan osakkaan on ilmoitettava siitä holhousviranomaiselle. Väliaikaisena pesänhoitajana toimivan osakkaan on lisäksi toimittava kuolinpesän lukuun. (Aarnio & Kangas 2009, 369–370.) Hänellä on vain poikkeuksellisesti oikeus uuden velan tekemiseen. Tällainen tilanne voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun perittävän hautauksesta aiheutuneet kustannukset täytyy saada suoritetuiksi. (Ehdotus 1935, 131.)

Muun kuin osakasasemassa olevan väliaikaisen pesänhoitajan on huolehdittava kuolinpesän omaisuuden säilymisestä. Hän on lisäksi velvollinen kutsumaan paikalle osakkaan, mutta häneltä ei edellytetä sellaisiin toimiin ryhtymistä, joilla saataisiin selville kaikki kuolinpesään kuuluvat osakkaat. (Aarnio & Kangas 2009, 370–371.)

Silloin, kun kuolinpesän ulkopuolinen väliaikainen pesänhoitaja ei saa yhteyttä kehenkään kuolinpesän osakkaista, hänen on ilmoitettava perintötapauksesta tuomioistuimelle. Ilmoituksen vastaanottamisen jälkeen tuomioistuin määrää kuolinpesään erityisen toimisijan, jonka tehtävänä on ottaa kuolinpesän omaisuus haltuunsa. Erityisen toimitsijan tehtävä päättyy sen jälkeen, kun omaisuus on luovutettu osakkaalle tai kun

kuolinpesään on järjestetty normaali hallinto. Toimitsijan on tehtävänsä päätyttyä tehtävä osakkaille tili ja selvä siitä, mitä on haltuunsa saanut. (Aarnio & Kangas 2009, 371.)

6.2 Kuolinpesän yhteishallinto

Kuolinpesän yhteishallinto on osakkaiden toimittamaa pesänselvitystä. Kuolinpesän yhteishallinto on konsensus- eli yksimielisyysmallia. Kuolinpesän osakkaat hallitsevat jäämistöä yhteishallinnon aikana yhdessä ja toimivat yhteiseksi parhaaksi. Osakkaat myös kantavat ja vastaavat kuolinpesää koskevissa asioissa yhdessä. (Aarnio & Kangas 2009, 391.) Kuolinpesää koskeva oikeustoimi on pätemätön, jos sitä ei ole tehty kaikkien osakkaiden suostuksesta (Lohi & Välimäki 1999, 69). Jotta kuolinpesän osakkaat voivat ryhtyä yhteishallinnon aikana merkittävimpiin oikeustoimiin, on heidän vahvistettava perukirjan osakasluettelo (Aarnio & Kangas 2009, 416).

Kuolinpesän yhteishallinto käsittää kaikki ne toimet, joilla jäämistöomaisuus saadaan selvitettyä ja saatettua jakokuntoon. Yhteishallinnon aikana kuolinpesän osakkaat päättävät muun muassa omaisuuden tosiasiallisesta hoitamisesta sekä velkojen maksusta. Kuolinpesän varoista on yhteishallinnon aikana suoritettava esimerkiksi kohtuulliset hautaus- ja perunkirjoituskustannukset sekä pesän hoidosta, hallinnosta ja selvityksestä johtuvat tarpeelliset kustannukset eli pesänselvitysvelat. (Aarnio & Kangas 2009, 391–392.)

Kuolinpesän osakkailla on oikeus valtuuttaa joku osakas tai ulkopuolinen henkilö, kuten lakimies, huolehtimaan kuolinpesän asioista (Koponen 2010, 20). Edellä mainitun valtuutuksen puuttuessa yksittäinenkin osakas voi hoitaa niin sanottuja juoksevia asioita kuolinpesän puolesta, kuten irtisanoa perittävän vakuutus- ja sähkösopimukset. Yksittäinen osakas, tai muu henkilö kuin kuolinpesän osakas, voi hoitaa lisäksi niin sanotut kiireelliset toimenpiteet itsenäisesti, jos hän ei ehdi saada jonkun tai joidenkin osakkaiden hyväksyntää. Kiireelliseen toimenpiteeseen on ryhdyttävä esimerkiksi silloin, kun kuolinpesän osakkaiden edut joutuisivat vaaraan sen vuoksi, että osakkaat eivät ole saaneet yhteistä päätöstä kuolinpesää koskevassa asiassa tehtyä. Kyseessä voi olla esimerkiksi omaisuuden arvonalennukset tai tuhoutumisen estäminen. (Aarnio & Kangas 2009, 393, 396–397.)

Kuolinpesän osakas ei menetä yhteishallinnon aikana oikeuttaan osallistua pesän hallintoon, jos hänen osakasasemansa riitautetaan. Jos esimerkiksi testamenttia moititaan, yleistestamentin saaja säilyttää osakasasemansa moiteprosessin ajan. (Norri 2007, 285.)

Tarkkaa kestoaikaa ei kuolinpesän yhteishallinnolle ole määritelty, mutta lyhimmillään se kestää kolme kuukautta, eli perittävän kuolemasta perunkirjoituksen toimittamiseen sekä perinnönjakoon. Useasti jäämistöt ovat niin laajoja, että kuolinpesän yhteishallinto voi kestää suhteellisen pitkään. (Aarnio ja Kangas 2009, 372.)

6.3 Sopimukseen perustuva yhteishallinto

Sopimukseen perustuvassa yhteishallinnossa on kyse siitä, että kuolinpesän osakkaat tekevät sopimuksen, jolla he päättävät pitää kuolinpesän jakamattomana. Sopimuksessa osakkaat määrittävät hallinnon sisällön. Jos yksikin kuolinpesän osakas vastustaa jakamattomuussopimusta, ei pätevää sopimusta pääsäännön mukaan synny. (Aarnio & Kangas 2009, 440, 449.) Erimielisyydet voidaan kuitenkin ratkaista siten, että jakamattomuussopimusta vastustavalle osakkaalle irrotetaan jäämistöstä hänen osuutensa, jolloin hänen osakasasemansa lakkaa. Jäljelle jääneet osakkaat voivat tämän jälkeen tehdä jakamattomuussopimuksen. (Kolehmainen 2006, 81.)

Perintökaaren 17 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan perittävän eläessä tehty jakamattomuussopimus on pätemätön. Siitä huolimatta, että perittävä olisi eläessään suostuvainen jakamattomuussopimuksen tekoon, on sopimus pätemätön. Testamentti on ainoa tapa, miten perittävä voi eläessään määrätä jäämistöstään. (Kolehmainen 2006, 69.) Jakamattomuussopimus voidaan näin ollen tehdä vasta perittävän kuoltua. Jakamattomuussopimuksen tekeminen ei edellytä sitä, että perittävän velat olisi maksettu ennen sopimuksen tekoa. (Aarnio & Kangas 2009, 451.)

Pätevää jakamattomuussopimusta ei ole usein mahdollista tehdä perintökaaren 24 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan silloin, kun perittävä on testamentissaan määrännyt kuolinpesään testamentin toimeenpanijan, jolla ei ole testamentin mukaan oikeutta suostua jakamattomuussopimukseen. Jakamattomuussopimus poistaa kuolinpesän osakkailta lisäksi kaksi oikeutta. Ensimmäisenä mainittakoon, että jakamattomuussopimuksen myötä perinnönjaon aikaansaaminen estyy. Toiseksi, osakkailta ei ole oikeutta luovuttaa

kuolinpesää jakamattomuussopimuksen teon jälkeen pesänselvittäjän hallintoon. (Kolehmainen 2006, 8, 73.)

Jakamattomuussopimusosapuolten täytyy olla oikeustoimikelpoisia. Kuolinpesän ulkopuolinen edunvalvoja voi edustaa vajaavaltaista päämiestään jakamattomuussopimuksen teossa. Edunvalvoja tarvitsee kuitenkin aina maistraatin luvan, kun hän solmii päämiehensä puolesta sopimuksen kuolinpesän pitämisestä jakamattomana. Osakkaiden lisäksi jakamattomuussopimukseen saattaa liittyä niin sanottuja myötäkumppaneita, joilla ei ole osakasasemaa kuolinpesässä. Myötäkumppaneiksi voidaan lukea esimerkiksi perintöosuuden luovutuksensaaja sekä osakkaan ulosmittausvelkoja. (Aarnio & Kangas 2009, 450.)

Osakkailla voi olla useita syitä pitää kuolinpesä jakamattomana. Yleisimpiin syihin lukeutuu muun muassa se, että kuolinpesään kuuluvaa kiinteistöä halutaan käyttää virkistyspaikkana ja se, että kuolinpesään kuuluva tila on liian pieni jaettavaksi. (Aarnio & Kangas 2009, 441.) Tyypillinen tilanne on myös se, että rintaperilliset eivät vaadi perinnönjakoa ja kuolinpesä jää jakamattomana lesken hallintaan (Norri 2007, 285). Harvinaisempi syy jättää kuolinpesä jakamatta on perittävän toivomus tai testamentti (Aarnio & Kangas 2009, 441). Osakkaiden sopimustarkoitus kuolinpesän jakamatta jättämiseen on pystyttävä näyttämään toteen. Pelkkä päätös jaon siirtämisestä myöhäisempään ajankohtaan ei välttämättä vielä riitä jakamattomuussopimuksen syntyyn. (Aarnio & Kangas 2009, 447.)

Jakamattomuussopimus on pääsäännön mukaan muotovapaa. Muotovapautta perustellaan muun muassa sillä, että muotovapaudella edistetään sopimuksenteon joustavuutta. Muotovapaan sopimuksen tarkoituksena on usein myös jäädyttää jakovaatimukset määrätyksi ajaksi. Muotovapaus mahdollistaa yhteishallintosopimuksen teon suullisesti tai konkludenttisesti eli osakkaiden käyttäytymisen perusteella. Suulliseen sopimukseen liittyy kuitenkin vakava oikeusturvariski, sillä sen, joka vetoaa suulliseen sopimukseen, on pystyttävän näyttämään sopimuksen syntyminen sekä sisältö toteen. Useissa tapauksissa kuolinpesän muut osakkaat valtuuttavat jonkun osakkaan käyttämään tarvittaessa kuolinpesän puolesta puhevaltaa. Siinä tapauksessa, että jakamattomuussopimuksen syntymistä ei voida näyttää toteen, voi kuka tahansa kuolinpesän osakkaista vaatia pesänselvittäjän määräämistä ja perinnönjaon suorittamista. (Aarnio & Kangas 2009, 445–446, 448.)

KKO 1989:142: Kuolinpesän osakkaat B ja C olivat henkilön A kuoltua tehneet suullisen sopimuksen kuolinpesän jakamattomana säilyttämisestä. Tarkoituksena oli, että kuolinpesä olisi säilytetty jakamattomana lesken B eliniän ajan. Kuolinpesän osakas D oli kuitenkin tietämätön kyseisestä sopimuksesta ja vaati kuolinpesään pesänjakajaa toimittamaan perinnönjaon. Asia saatettiin kihlakunnan oikeuden ja hovioikeuden kautta korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Korkein oikeus katsoi, että osakkaat B ja C eivät olleet hakemusasian yhteydessä näyttäneet toteen tekemäänsä suullista jakamattomuussopimusta, joten osakkaalla D oli oikeus vaatia kuolinpesään pesänjakajaa toimittamaan perinnönjaon.

Kirjallinen jakamattomuussopimus on hyvä tehdä silloin, kun kyse on monimutkaisesta jäämistökokonaisuudesta. Jakamattomuussopimus on kuitenkin tehtävä kirjallisesti aina silloin, kun sopimukseen tarvitaan edunvalvonnan piirissä olevan osakkaan puolesta maistraatin lupa. Jokaisen kuolinpesän osakkaan, tai heidän valtuuttamansa, on allekirjoitettava kirjallinen jakamattomuussopimus. Kirjallista sopimusta ei tarvitse erikseen todistaa oikeaksi. (Aarnio & Kangas 2009, 446.)

Kuolinpesän osakkaat voivat sopia, onko jakamattomuussopimus voimassa toistaiseksi vai määrätyn ajan. Osakkaat voivat myös sopia siitä, että koskeeko jakamattomuussopimus koko jäämistöä vai osaa siitä. Jos sopimuksesta ei muuta ilmene, katsotaan sopimuksen koskevan kaikkea kuolinpesään kuuluvaa omaisuutta. Jakamattomuussopimukseen voidaan lisätä erillinen sopimus siitä, millä tavalla leski saa määrätä omasta omaisuudestaan ennen osituksen toimittamista. Osakkaat voivat myös keskittää sopimuksessa omaisuutta koskevan päätäntävällän yhdelle tai useammalle osakkaalle. Jos osakkaat eivät sovi siitä, miten päätöksenteko hoidetaan jakamattomassa kuolinpesässä, kuolinpesän hallintoon on sovellettava kuolinpesän yhteishallintoa koskevia säännöksiä. (Aarnio & Kangas 2009, 450, 453–454.)

Kuolinpesän jakamattomuussopimus voi purkautua joko irtisanomisen, raukeamisen tai tuomioistuimen antaman ratkaisun johdosta (Aarnio & Kangas 2009, 457). Jos sopimus on tehty toistaiseksi voimassa olevaksi, voidaan se sanoa perintökaaren 24 luvun 3 §:n mukaan milloin tahansa irti. Toistaiseksi voimassa olevan sopimuksen irtisanomiselle ei ole asetettu määrämuotoa ja sopimuksen irtisanomisoikeus on jokaisella täysivaltaisella kuolinpesän osakkaalla. Vajaavaltaisen osakkaan edunvalvojan ei tarvitse pyytää holhousviranomaisen lupaa sopimuksen irtisanomiseen. Jakamattomuussopimus lakkaa olemasta voimassa kolmen kuukauden kuluttua irtisanomisesta. (Aarnio & Kangas 2009, 458.) Määräajaksi tehtyä sopimusta ei voida perintökaaren 24 luvun 5 §:n mukaan irtisanoa ilman pätevää perustetta ennen määräajan päättymistä. Pätevänä irtisanomispe-

rusteena voidaan pitää esimerkiksi sitä, että sopimuksessa osallisena oleva leski solmii uuden avioliiton. Kuolinpesän jakamattomuussopimus raukeaa puolestaan silloin, kun sopimuksen voimassa ollessa pesään määrätään jonkun muun kuin osakkaan hakemuksesta pesänselvittäjä. Jakamattomuussopimus voidaan purkaa lisäksi kanneteitse, jos jakamattomuussopimuksen tekemisen edellytykset ovat rauenneet tai sopimuksen purkamiselle on olemassa jokin muu erityinen syy. (Aarnio & Kangas 2009, 458–460.)

6.4 Lesken käyttöoikeushallinto

Leski perii ensiksi kuolleen puolison ja on yksin kuolinpesän osakas, jos perittävältä ei jäänyt rintaperillistä. Jos taas perittävältä jäi rintaperillinen, ei leski saa osakasasemaa, vaan ainoastaan oikeuden hallita jäämistöä jakamattomana. Lesken hallintaoikeudesta huolimatta ensiksi kuolleen puolison perillisellä sekä yleistestamentin saajalla on osakasasema. Silloin, kun puolisoilla tai toisella heistä oli avio-oikeus toistensa omaisuuteen, saa leski osakasaseman osituksen toimittamiseen saakka. Osituksen tuloksena syntynyt avio-osa on jäämistö, johon sekä rintaperillisen että lesken oikeus kohdistuu. (Aarnio & Kangas 2009, 112–113, 115.)

Lesken hallintaoikeuden laajuus ja kesto määräytyvät muun muassa sen perusteella, millaisen jakovaatimuksen rintaperillinen tai testamentin saaja esittää ja onko leskellä omistuksessaan kodiksi sopivaa asuntoa sekä asuntoirtaimistoa. Silloin, kun esimerkiksi rintaperillinen esittää jakovaatimuksen lesken eläessä, jää lesken hallintaan vain vähimmäissuojan piiriin kuuluva omaisuus, eli hallintaoikeus jäämistöön kuuluvaan, puolisoitten yhteisenä kotina käytettyyn, asuntoon. Vähimmäissuojan piiriin kuuluu lisäksi tavanmukainen asuntoirtaimisto. (Aarnio & Kangas 2009, 114–115, 117.)

Lesken hallintaoikeus koskee ainoastaan ensiksi kuolleen puolison omaisuutta, eikä lesken omaa omaisuutta. Lesken on hallintaoikeutensa nojalla huolehdittava ensiksi kuolleen puolison omaisuuden vastaanottohetken mukaisen nimellisarvon säilymisestä. (Aarnio & Kangas 2009, 992–993.) Lesken hallintaoikeus jakamattomaan jäämistöön oikeuttaa hänet lisäksi käyttämään jäämistöomaisuutta sekä nauttimaan jäämistöomaisuudesta tulevasta tuotosta. Leskellä ei ole kuitenkaan oikeutta ilman erityistä perustetta luovuttaa jäämistöomaisuutta tai pantata sitä omasta velastaan. Leskellä ei ole myös-

kään oikeutta tehdä testamenttia siitä jäämistöstä, johon hänen oikeutensa kohdistuu. (Aarnio, Kangas, Puroinen & Rabinä 2011, 34.)

Silloin, kun kuolinpesän osakkaat ovat luovuttaneet lesken käyttöoikeuden piirissä olevan asunnon ilman lesken suostumusta tai oikeuden lupaa, on luovutus pätemätön. Pätemättömyys voi kuitenkin korjaantua, jos leski antaa asunnon luovutukseen hyväksyntänsä jälkikäteen. Pätemättömyyden korjaantumisperusteena pidetään myös sitä, jos leski on passiivinen eikä reagoi asunnon luovutukseen mitenkään. Tuomioistuin voi myös luovutuksen jälkeen antaa luvan luovutukselle, jonka perusteella luovutus tulee päteväksi. Normaalisti tuomioistuimen tulisi kuitenkin antaa lupa luovutukselle ennen luovutus- tapahtumaa. Viimeisenä pätemättömyyden korjaamisperusteena pidetään luovutuksensaajan vilpittömän mielen suojaa. Luovutuksen saaja voi olla vilpittömässä mielessä esimerkiksi silloin, kun osakkaat ovat saaneet maistraatin vahvistuksen sellaiseen perukirjaan, jossa ei mainita leskeä ollenkaan. (Lohi & Välimäki 1999, 94–97, 101.)

Leskellä on oikeus luopua jakamattomaan jäämistöön kohdistuvasta hallintaoikeudestaan. Leski voi antaa luopumistahdonilmaisun joko perittävän eläessä ennakkoluopumisena tai perittävän kuoltua jälkiluopumisena. Leskellä on myös oikeus luopua oikeudestaan perintöön perittävän kuoltua ja pidättää samalla itsellään hallintaoikeus jakamattomaan jäämistöön. Lesken hallintaoikeus lakkaa viimeistään silloin, kun hän kuolee. (Aarnio & Kangas 2009, 117–118 & 121.)

6.5 Testamentin toimeenpanijan hallinto

Testamentin toimeenpanijan hallinnossa on kyse siitä, että kuolinpesän selvitys organisoidaan toimeenpanijamääräyksellä. Testamentissa määrätään tietty henkilö toimimaan testamentin toimeenpanijana. Testamentin toimeenpanijaksi voidaan testamentissa määrätä jopa perillinen tai yleistestamentin saaja, huolimatta siitä, että kuolinpesässä olisi muitakin osakkaita. Testamentista on lisäksi ilmevä sekä hallintoa että jäämistöomaisuuden jakoa koskevat määräykset. (Aarnio & Kangas 2009, 596.)

Testamentin toimeenpanijan valtuudet alkavat sen jälkeen, kun testamentti on tullut lainvoimaiseksi. Ennen testamentin lainvoimaiseksi tuloa toimeenpanijalla ei ole oikeut-

ta vaatia jäämistöomaisuuden hallintoa itselleen eikä hänellä ole myöskään oikeutta osallistua osakkaiden yhteishallintoon, jos hän ei itse ole kuolinpesän osakas. Testamentin toimeenpanijalla on tällöin kuitenkin oikeus hakea tarvittaessa määräystä pesänselvittäjäksi. (Aarnio & Kangas 2009, 596–597.)

Testamentin toimeenpanijan on huolehdittava kaikista niistä toimista, jotka normaalisti kuuluisivat osakkaille tai pesänselvittäjälle. Testamentin toimeenpanijan hallinto ei kuitenkaan poista osakkailta velvollisuutta hakea tarvittaessa pesänselvittäjän määräämistä. (Aarnio & Kangas 2009, 601, 603.)

Toimeenpanijan valtuuksien laajuus on pääsääntöisesti merkitty testamenttiin. Testamentin tekijä voi testamentissaan määrätä esimerkiksi, että toimeenpanijan tehtävät rajoittuvat koskemaan vain tietyn jäämistöosan selvittämistä. Jos toimeenpanijan valtuuksien laajuus ei käy testamentista ilmi, sovelletaan toimeenpanijaan pesänselvittäjää koskevia säännöksiä. (Aarnio & Kangas 2009, 601–602.)

Edellä mainitusta huolimatta perintökaaren 19 luvun 21 §:n 1 momentti asettaa testamentin toimeenpanijan valtuuksille kaksi huomattavaa rajoista. Ensimmäinen rajoitus on se, että toimeenpanijamääräyksen avulla ei voida supistaa eloonjääneen puolison oikeutta osallistua pesänselvitykseen (PK 19:21.1). Toimeenpanijalla on kuitenkin oikeus syrjäyttää leski kuolinpesän hallinnosta hakemalla pesänselvittäjän määräystä (Aarnio & Kangas 2009, 602). Toinen rajoitus perintökaaren 19 luvun 21 §:n 1 momentin mukaan on se, että toimeenpanijalla ei ole valtuutta luovuttaa kuolinpesää konkurssiin.

Testamentin toimeenpanijan kelpoisuus määräytyy valtuuksien tapaan ensisijaisesti testamentin nojalla. Jos toimeenpanijan kelpoisuusvaatimukset eivät ilmene testamentista, sovelletaan toimeenpanijaan perintökaaresta ilmeneviä säännöksiä pesänselvittäjästä. Toimeenpanijan on esimerkiksi perintökaaren 19 luvun 13 §:n mukaan edustettava kuolinpesää kolmatta henkilöä vastaan. Toimeenpanijan on myös hallittava vierasta omaisuutta toisten lukuun sekä korvata tuottamuksellisesti tai tahallisesti aiheutettu vahinko. Toimeenpanijan on myös huolehdittava, että edunvalvontaa tarvitsevalle osakkaalle on järjestetty edunvalvonta. (Aarnio & Kangas 2009, 603–604.)

Testamentin toimeenpanijaksi nimetyllä henkilöllä on oikeus kieltäytyä toimeenpanijan tehtävästä. Tilanne voi olla esimerkiksi se, että testamentin tekohetkellä toimeenpanijaksi nimetty henkilö on ollut työkykyinen ja terve, mutta perittävän kuollessa tämä on ollut jo iäkäs ja sairasteleva. Testamentin toimeenpanijalla on oikeus kieltäytyä toimeenpanijan tehtävästä myös silloin, kun toimeenpanijaksi nimetyn henkilön ja kuolinpesän muiden osakkaiden välillä vallitsee luottamuspuola. Testamentin toimeenpanija saattaa lisäksi haluta luopua tehtävästään jo ennen testamentin lainvoimaiseksi tuloa. Tällöin toimeenpanijan on toimitettava vapaamuotoinen luopumistahdonilmaisu osakkaille. Testamentin toimeenpanijalla ei ole oikeutta delegoida valtaansa toiselle henkilölle, jos hän ei ryhdy hänelle määrättyyn tehtävään. (Aarnio & Kangas 2009, 595, 597.)

Testamentin toimeenpanija, joka on määrätty pesänselvittäjäksi, voi pyytää itse vapautusta tehtävästään (Aarnio & Kangas 2009, 606). Hänet voidaan vapauttaa tehtävästään myös perintökaaren 19 luvun 6 §:n 2 momentin nojalla sopimattomuuden vuoksi sekä perintökaaren 19 luvun 7 §:n nojalla osakkaiden yhteisestä hakemuksesta. Jos pesänselvittäjäksi määrätty testamentin toimeenpanija vapautuu tai vapautetaan tehtävästään, lakkaa testamenttiin perustuva toimeenpanijan valtuus (Aarnio & Kangas 2009, 607).

Testamentin toimeenpanijan tehtävä päättyy, kun jäämistö on saatu jakokuntoon. Varsinaista kestoja toimeenpanijamääräykselle ei ole kuitenkaan asetettu, ja tämän vuoksi toimeenpanijamääräys saattaa kestää jopa kaksikymmentä vuotta. Perinnönjako voidaan käynnistää sen jälkeen, kun toimeenpanija on ilmoittanut pesänselvityksen päättyneeksi ja tehnyt hallinnostaan tilityksen. Testamentin toimeenpanijan on kuitenkin pidettävä testamentattu omaisuus hallussaan perinnönjaon lainvoimaisuuteen asti. (Aarnio & Kangas 2009, 601, 608.)

6.6 Pesänselvittäjän hallinto

Pesänselvittäjän hallinnossa on kyse viralliselvityksestä. Pesänselvittäjän hallintoa hyödynnetään jäämistöjen selvityksessä varsinkin silloin, kun jäämistöt ovat laadultaan niin monimutkaisia, että niitä ei voida ilman oikeudellista erityisasiantuntemusta selvittää. Pesänselvittäjän hallinto on lisäksi kustannustehokas kuolinpesän selvitysjärjestelmä ja se turvaa niiden etutahojen oikeuden toteuttamisen, joilla ei ole oikeutta osallistua jäämistön selvitystä koskevaan päätöksentekoon. (Aarnio & Kangas 2009, 461–462.)

Edellä mainittiin, että pesäselvittäjän hallinto on virallisselvitystä. Virallisselvityksellä tarkoitetaan sitä, että tuomioistuin määrää pesäselvittäjän selvittämään jäämistön. Usein pesäselvittäjä määräyksen lisäksi pesäselvittäjälle annetaan pesänjakajamääräys. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä ulkopuolisen henkilön suorittamaan perinnönjaon. (Aarnio & Kangas 2009, 462, 464.)

Pesäselvittäjän hallinnon aloittaminen lakkauttaa osakkaiden yhteishallinnon. Tämä merkitsee sitä, että osakkaat menettävät valtuuden tehdä kuolinpesää koskevia päätöksiä. Valtuus on ainoastaan pesäselvittäjällä. (Aarnio ja Kangas 2009, 469.) Jos osakkaat tekevät pesäselvittäjän hallinnon aikana oikeustoimia, ovat ne puutteellisen edustusvallan vuoksi kuolinpesää sitomattomia. Kolmas osapuoli, joka on lähtenyt osakkaiden kanssa oikeustoimiin, ei pääsäännön mukaan saa suojaa, vaikka olisikin ollut tietämätön pesäselvittäjä hallinnon alkamisesta. Tämän vuoksi on suositeltavaa, että kolmas osapuoli selvittäisi pesäselvityshallinnon muodon perittävän viimeisen kotipaikan käräjäoikeudesta, ennen kuin ryhtyy oikeustoimiin osakkaiden kanssa. (Lohi & Välimäki 1999, 85, 87.)

Pesäselvittäjän määräämistä varten on tehtävä kirjallinen hakemus, joka toimitetaan tuomioistuimelle joko postitse tai sähköisesti. Hakemuksesta on käytävä ilmi muun muassa tuomioistuimen nimi, hakijan vaatimus sekä kuolinpesän osakkaat. Hakemukseen on liitettävä erilaisia asiakirjoja, kuten sukuselvitys, testamentti, perintöosuuden luovutuskirja, selvitys perinnöstä luopumisesta sekä ote tai jäljennös perukirjasta, jos perunkirjoitus on jo toimitettu. Jos perunkirjoitusta ei ole ennen hakemuksen toimitusta toimitettu, kuolinpesän tilasta on annettava muu selvitys. Muuta selvitystä käytetään pesäselvittäjäksi ehdotetun henkilön sopivuuden arvioimiseen. (Aarnio & Kangas 2009, 471–472; Norri 2007, 289.)

Pesäselvittäjähakemuksessa nimetään yleensä pesäselvittäjäehdokka ja hakemukseen lisätään pesäselvittäjäehdokkaan suostumus pesäselvittäjän tehtävien vastaanottamiseen. Tarvittaessa tuomioistuin voi tehdä pesäselvittäjä määräyksen. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun kuolinpesän väliaikaisesta hallinnosta vastaava osakas haluaa lopettaa kuolinpesän asioiden hoidon. Ennen pesäselvittäjän määräämistä, oikeuden on varattava osakkaille, sekä mahdollisesti myös perittävän velkojille, tilaisuus tulla kuulluiksi. (Aarnio & Kangas 2009, 472, 474.)

Vaatimukset sille, tarvitseeko pesänselvittäjähakemusta perustella vaihtelevat sen mukaan, kuka hakemuksen tekee (Aarnio & Kangas 2009, 473). Kuka tahansa kuolinpesän osakkaista tai osakkaan oikeudenomistajista voi hakea perintökaaren 19 luvun 1 §:n 1 momentin nojalla pesänselvittäjän määräämistä. Samainen oikeus on myös testamentin toimeenpanijalla. Testamentin toimeenpanijan oikeutta perustellaan sillä, että perittävän tahdon toteutuminen turvataan myös silloin, kun kuolinpesän osakkaat eivät hyväksy testamentin toimeenpanijan hallintoa. Kuolinpesän osakkaan tai testamentin toimeenpanijan tekemää hakemusta ei tarvitse erityisesti perustella. Hakemuksesta on kuitenkin käytävä ilmi heidän suhteensa kuolinpesään. (Aarnio & Kangas 2009, 473, 479, 483.)

Pesänselvittäjähakemuksen voi perintökaaren 19 luvun 2 §:n 1 momentin (783/2004) mukaan tehdä myös kuolinpesän tai perittävän velkoja tai henkilö, jolla on vastuu kuolinpesän tai perittävän velasta. Tällöin pesänselvittäjähakemusta ei tarvitse perustella, mutta hakemukseen täytyy liittää kuitenkin lisäselvitys. Hakijan täytyy, ennen hakemuksen tekemistä, esittää kuolinpesälle maksuvaatimus sekä varata kuolinpesälle kohtuullinen aika maksaa velka. Kuolinpesälle voidaan myös varata kohtuullinen aika siihen, että se esittää selvityksen kuolinpesän taloudellisesta tilanteesta. Hakijan on lopuksi selvitettävä, onko hänen saatavaansa maksettu maksuvaatimuksesta huolimatta. Jos näin ei toimita, hakemus on hylättävä ennenaikaisena. Edellä mainittujen henkilöiden tulisi pääsäännön mukaan hakea pesänselvittäjää aina silloin, kun viralliselvitys ei ole muutoin käynnistynyt ja kun velkojen maksamisessa on odotettavissa vaikeuksia. (Aarnio & Kangas 2009, 492–493.)

Ulosottomies voi myös perintökaaren 19 luvun 2 §:n 2 momentin (471/2006) mukaan tehdä pesänselvittäjähakemuksen. Ulosottomiehen tekemään hakemukseen on liitettävä todistus pesäosuuden ulosmittauksesta sekä jäljennös kuolinpesälle annetusta kirjallisesta maksukiellosta. Maksukiellossa kuolinpesän osakkaita ja hallintoa on kielletty, ettei velalliselle perinnönjaossa tulevaa omaisuutta saa luovuttaa kenellekään muulle kuin ulosottomiehelle. (Aarnio & Kangas 2009, 496.)

Pesänselvittäjähakemus on perusteltava silloin, jos sen tekee muu jäämistöintresenti, kuten erityisjälkisaädöksen saaja. Hakijan on saatettava todennäköiseksi se, että hänen oikeutensa toteuttaminen voi vaarantua silloin, jos hakemusta ei hyväksytä. (Aarnio & Kangas 2009, 474, 497.)

Tuomioistuimen on asetettava hakijalle määräaika, mihin mennessä hakemusta on täydennettävä, jos pesänselvittäjähakemus on puutteellinen. Siinä tilanteessa, että pesänselvittäjän hallintoon siirtyminen on tehtävä mahdollisimman joutuisasti, esimerkiksi omaisuuden väärinkäytösten ennalta ehkäisyyn vuoksi, tuomioistuin voi lakkauttaa kuolinpesän osakkaiden yhteishallinnon siitä huolimatta, että hakemusta ei ole täydennetty määräajan sisällä. Tällöin kuolinpesän osakkaiden yhteishallinnon korvaa väliaikainen pesänselvittäjän hallinto. (Aarnio & Kangas 2009, 473, 476.)

Hakemus tulee vireille, kun se on esitetty kansliassa tai oikeuden istunnossa. Hakemus tulee vireille myös silloin, kun se on toimitettu postitse tai lähetin välityksellä kansliaan sekä silloin, kun sähköisesti toimitettu hakemus on vastaanottajan käytettävissä vastaanottolaitteessa. Hakemuksen vireille tulo ei vaikuta kuolinpesän osakkaiden yhteishallintoon. Yhteishallinto lakkaa vasta sitten, kun kuolinpesään määrätään pesänselvittäjä. (Aarnio & Kangas 2009, 472–473.)

Pesänselvittäjäksi on määrättävä perintökaaren 19 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan henkilö, jonka voidaan olettaa olevan kykeneväinen suorittamaan pesänselvitys sen laadun edellyttämällä taidolla. Pesänselvittäjällä on siten oltava ammattitaitoa ja osaamista koskien jäämistöasioiden hallintaa. Tämä vuoksi henkilöä, joka on sopimaton pesänselvittäjän tehtävään, ei voida määrätä pesänselvittäjäksi. (Aarnio & Kangas 2009, 503–504.)

Kuolinpesän osakaskin voidaan perintökaaren 19 luvun 4 §:n 2 momentin (783/2004) mukaan määrätä pesänselvittäjäksi. Edellytyksenä määräämiselle on kuitenkin muiden osakkaiden suostumus, sopivuus pesänselvittäjän tehtävään sekä jokin erityinen syy, kuten kustannustehokkuus. Yhdenkin osakkaan tai perittävän velkojan vastustus estää toisen osakkaan määräämisen pesänselvittäjäksi. (Aarnio & Kangas 2009, 504–505.)

Valinta pesänselvittäjäksi tehdään usein useamman ehdokkaan väliltä. Tällöin valintaperusteena käytetään kokonaisarviointia. Jos ehdokkaat ovat ammatillisilta taidoiltaan ja osaamiseltaan samantasoisia, hyödynnetään valintaan aikaprioriteetti-, määräenemmistö- tai neutraalisuuskriteereitä. Aikaprioriteettikriteerin soveltamisessa on kyse siitä, että etusija on sillä ehdokkaalla, jota on ensin esitetty pesänselvittäjäksi. Aikaprioriteettikriteerin soveltaminen on heikko valintaperuste, sillä ensimmäisellä ehdokkaalla ei välttämättä ole kaikkien osakkaiden kannatusta. Määräenemmistö-kriteerin soveltamisessa on

puolestaan kyse siitä, että se ehdokas, joka nauttii osakkaiden enemmistön kannatusta, tulisi aina määrätä pesänselvittäjäksi. Määräenemmistökriteerin soveltaminen saattaa johtaa kuitenkin siihen, että pesänselvittäjäksi määrätään henkilö, joka ajaa ainoastaan enemmistön etuja. Neutraalisuuskriteerin soveltamisessa on taas kyse siitä, että pesänselvittäjä valitaan ehdokasryhmän ulkopuolelta. Tausta tälle on, että kahta tai useampaa henkilöä on ehdotettu pesänselvittäjäksi ja ainoastaan yksi heistä on periaatteessa tehtävään sopiva, mutta hän ei kuitenkaan nauti kaikkien osakkaiden kannatusta. Neutraalisuuskriteerin soveltaminen turvaa sen, että ammatillinen soveliaisuus ja puolueettomuuslähtökohta voidaan ottaa hyvin huomioon pesänselvittäjää valittaessa. (Aarnio & Kangas 2009, 511–513.)

Pesänselvittäjiksi voidaan valita perintökaaren 19 luvun 5 §:n mukaan useampi kuin yksi henkilö siinä tapauksessa, jos kuolinpesä on hyvin laaja tai jos kuolinpesän selvittäminen edellyttää erityisvalmiuksia. Usean pesänselvittäjän määräämiselle on lisäksi oltava erityinen syy, kuten jäämistön edellyttämä taloudellinen erityisasiantuntemus. Pesänselvittäjät edustavat yhdessä kuolinpesää ja heiltä edellytetään yksimielisyyttä päätöksenteossa. Jos pesänselvittäjien kesken esiintyy erimielisyyttä, ratkaistaan erimielisyys äänestämällä. Äärimmäisessä tilanteessa erimielisyyden ratkaiseminen saatetaan tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tuomioistuin voi myös tarvittaessa jakaa kuolinpesän hallinnon pesänselvittäjien kesken. (Aarnio & Kangas 2009, 515, 517–518.) Usean pesänselvittäjän määräämisestä aiheutuu kuitenkin ylimääräisiä kuluja, minkä vuoksi usein suositellaan vain yhden pesänselvittäjän määräämistä (Norri 2007, 287).

Pesänselvittäjä voi olla kuolinpesän osakkuuden tuoman esteellisyyden lisäksi esteellinen pesänselvittäjän tehtävään alkuperäisen tai jälkiperäisen esteellisyyden vuoksi. Alkuperäisellä esteellisyydellä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että pesänselvittäjän tehtävään määrättävällä henkilöllä on ennakkokäsitys kysymyksiin, jotka tulevat kuolinpesässä ratkaistaviksi. Hänellä on myös halu edistää yhden osakkaan tai velkojan etua kuolinpesän selvitysprosessin edetessä. Tämän vuoksi on tärkeää, että pesänselvittäjän sopivuutta arvioitaessa kiinnitetään huomiota mahdollisen pesänselvittäjän ja osakkaiden väliseen suhteeseen. Jälkiperäisellä esteellisyydellä tarkoitetaan puolestaan sitä, että vasta pesänselvittäjämääräyksen antamisen jälkeen ilmenee sellaisia seikkoja, joiden perusteella kuolinpesän osakkaat voivat katsoa pesänselvittäjän olevan esteellinen hoitamaan tehtäväänsä. (Aarnio & Kangas 2009, 506, 508–509.)

Pesäselvittäjän määräyksen yhteydessä tuomioistuin antaa pesäselvittäjälle määräyskirjan, josta käy ilmi, mitä kuolinpesää määräys koskee. Pesäselvittäjän on hoidettava tehtävänsä joutuisasti ja ryhdyttävä kaikkiin toimenpiteisiin kuolinpesän selvittämiseksi. Pesäselvittäjän toimenkuvaan sisältyy muun muassa velvollisuus kantaa ja vastaa kuolinpesää koskevissa asioissa sekä ottaa haltuun kuolinpesän omaisuus. Omaisuuden haltuunotto tapahtuu siten, että pesäselvittäjälle luovutetaan jäämistöä koskevat asiakirjat, kuten rahavarojen talletustodistukset, osakkeet sekä velkakirjat. Jos kuolinpesässä ei ole toimitettu perunkirjoitusta ennen pesäselvittäjän määräämistä, pesäselvittäjän on ryhdyttävä toimiin perunkirjoituksen käynnistämiseksi. Pesäselvittäjän on lisäksi täytettävä ja irtisanottava kuolinpesää sitovat sopimukset sekä täytäntöön pantava erityisjälkisäädökset sekä tarkoitemääräykset. Pesäselvittäjällä on myös oikeus luovuttaa kuolinpesään kuuluvaa irtainta omaisuutta helpottaakseen velkojen maksua sekä oikeus kiinnittää tai pantata kuolinpesään kuuluvaa omaisuutta, jos näin voidaan saada myyntiä parempi lopputulos. (Aarnio & Kangas 2009, 519–520, 527, 534–535, 542, 550, 554.) Pesäselvittäjä voi luovuttaa perintökaaren 19 luvun 14 §:n 1 momentin mukaan myös kiinteää omaisuutta, mutta siihen tarvitaan osakkaiden tai oikeuden suostumus. Osakkailta saatu niin sanottu yleisvaltakirja ei riitä antamaan pesäselvittäjälle valtuuksia esimerkiksi kiinteistön luovuttamiseen. Osakkaiden antaman suostumuksen on oltava kirjallinen, nimenomainen, koskea tiettyä kiinteistöä sekä kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistama. (Aarnio & Kangas 2009, 544.)

KKO 1984 II 223: Vainaja A:n kuolinpesän pesäselvittäjinä toimivat henkilöt B ja C. A:n kuolinpesä oli vähävarainen ja pesäselvityksen yhteydessä ilmeni, että kuolinpesässä ei ollut riittävästi rahavaroja kaikkien kuolinpesän velkojen ja pesäselvityskustannusten suorittamiseen, minkä vuoksi pesäselvittäjät B ja C pyysivät lupaa saada myydä kuolinpesään kuulunut kiinteistö. Kuolinpesän osakkaista D vastusti kiinteistön myyntiä, koska hän katsoi, että kysymyksessä oli suurimmaksi osaksi pesäselvittäjien omien saamisten suorittaminen eikä kuolinpesän hoito. Tapaus meni ensin ratkaistavaksi käräjäoikeuteen, jossa pesäselvittäjien hakemus hyväksyttiin. D valitti käräjäoikeuden päätöksestä hovioikeuteen, mutta hovioikeus jätti käräjäoikeuden päätöksen pysyväksi. D valitti hovioikeuden päätöksestä edelleen korkeimpaan oikeuteen. Korkein oikeus otti ratkaisussaan huomioon kiinteistön laadun ja arvon sekä sen, että kuolinpesän osakkaalla D oli ensisijainen oikeus saada perintönä osa kuolinpesän kiinteästä omaisuudesta. Tästä näkökulmasta katsottuna korkein oikeus piti kiinteistön myyntiä edellä mainitun rahamäärän hankkimiseksi kohtuuttomana D:tä kohtaan. Korkein oikeus ei ollut myöskään saanut pesäselvittäjiltä näyttöä siitä, että rahavarojen hankkiminen kuolinpesään ei voisi tapahtua perintökaaren 19 luvun 14 §:n mukaisesti velkakiinnityksin. Näin ollen korkein oikeus kumosi hovioikeuden päätöksen.

Silloin, kun pesäselvittäjä rikkoo kieltoa, eikä hae kiinteistön luovutukselle osakkaiden suostumusta tai oikeuden lupaa, jää luovutus perintökaaren 19 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan päteväksi, jos osakas ei moiti sitä kanteella määräajassa. Osakkaan on pantava kanne pääsäännön mukaan vireille kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun hän sai toimenpiteestä tiedon. Osakkaan on pantava kanne viimeistään vireille vuoden kuluessa siitä, kun luovutettuun kiinteistöön myönnettiin lainhuuto. (PK 19:14.2.)

Pesäselvittäjän tehtäviin kuuluu myös velvollisuus selvittää perittävän velat (Aarnio & Kangas 2009, 530). Siinä tapauksessa, että pesäselvittäjä laiminlyö velvollisuutensa ottaa selon perittävän velkojista, on hän perintökaaren 19 luvun 19 §:n 1 momentin mukaan korvausvelvollinen aikaansaamastaan vahingosta. Pesäselvittäjä voi virallisselvityksen aikana maksaa pesäselvitysvelat, kuten kohtuulliset hautaus- ja perunkirjoituskustannukset sekä pesän hoidosta, hallinnosta ja selvityksestä johtuvat tarpeelliset kustannukset. Perittävän velat, kuten luottokorttivelat ja matkapuhelinlaskut, pesäselvittäjä voi virallisselvityksen aikana maksaa, jos hän pääsee velkojen kanssa sopimukseen velkojen maksusta eikä velkojen maksusta aiheudu muille velkojille vahinkoa. Jos pesäselvittäjä ei pääse sopimukseen velkojen kanssa, voi hän maksaa velkoja kuitenkin siinä tapauksessa, että kuolinpesä vaikuttaa perustellusti maksukykyiseltä. Perittävän velan maksu on mahdollinen myös siinä tapauksessa, jos pesään kuuluva reaali- ja vakuutus on eräänntyneen velan vakuutena ja jos se voidaan velan maksulla vapauttaa. Jos velan vakuutena on kiinnitys ja jos velka ei ole eräänntynyt sen ehtojen mukaan maksettavaksi, voi velkoja vaatia, että velka suoritetaan sen alkuperäisehtojen mukaisesti vasta eräpäivänä. Kuolinpesä on ylivelkainen silloin, kun kuolinpesän varat eivät riitä vainajan velkojen maksuun. Tällöinkin pesäselvittäjän on yritettävä tehdä sopimus velkojen maksusta velkojen kanssa. (Aarnio & Kangas 2009, 530–533.) Ylivelkaista kuolinpesää tarkastellaan tarkemmin luvussa 4.4.

Pesäselvittäjällä on oikeus tehdä velkaa, joka sitoo kuolinpesää siitä huolimatta, oliko velan tekeminen pesäselvitystä varten tarpeellista vai ei (Aarnio & Kangas 2009, 551). Pesäselvittäjä on perintökaaren 19 luvun 19 §:n 1 momentin mukaan korvausvelvollinen silloin, kun hän velkaa tehdessään syyllistyy huolimattomuuteen ja näin ollen aiheuttaa kuolinpesälle vahinkoa.

Jos pesäselvittäjä lahjoittaa tai tekee muita sellaisia oikeustoimia, jotka ovat pesäselvittäjän kelpoisuuden ulkopuolella, ovat oikeustoimet pätemättömiä. Oikeustoimikump-

pani ei voi tällöin saada vilpittömän mielen suojaa, sillä hänen oletetaan tietävän pesäselvittäjän kelpoisuuden rajat. Silloin, kun pesäselvittäjä ryhtyy oikeustoimeen, joka kuuluu hänen tehtäväkenttäänsä, mutta joka on kyseisessä tapauksessa tarpeeton pesäselvityksen kannalta, voidaan pesäselvittäjän katsoa ylittäneen toimivaltansa. Tällainen oikeustoimi on lähtökohtaisesti pätevä. Oikeustoimi muuttuu kuitenkin pätemättömäksi, jos oikeustoimikumppani tiesi toimivallan ylityksestä. (Lohi & Välimäki 1999, 122.)

Perintökaaren 19 luvun 18 §:n 1 momentin mukaan kuolinpesän osakas, tai joku muu henkilö, jonka oikeus on pesäselvityksestä riippuvainen, voi toimittaa tuomioistuimelle hakemuksen, jossa hän vaatii, että oikeus velvoittaa pesäselvittäjän antamaan selonteon hallinnostaan. Vaatimuksena voi myös olla, että oikeus määrää jonkun henkilön suorittamaan tarkastuksen pesäselvittäjän hallinnosta ja antamaan siitä kertomuksen (PK 19:18.1).

Pesäselvittäjä voi vapautua tehtävästään perintökaaren 19 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan ennenaikaisesti. Pesäselvittäjä voi esittää hakemuksen pesäselvittäjän tehtävästä vapauttamisesta sille alioikeudelle, joka on määräyksen antanut. Pesäselvittäjän on perusteltava hakemuksena. Pätevinä perusteina pesäselvittäjä voi käyttää esimerkiksi sairautta tai virkatehtäviä, jotka estävät pesäselvityksen tehokkaan hoitamisen. Kuolinpesän osakkaille on lisäksi varattava mahdollisuus lausua omat mielipiteet koskien pesäselvittäjän vapauttamista. (Aarnio & Kangas 2009, 563.)

Silloin, kun pesäselvittäjä vapautetaan osakkaiden yhteisestä hakemuksesta, ei hakemusta tarvitse perustella. Hakemukseen on ainoastaan liitettävä ote tuomioistuimen pöytäkirjasta, jonka perusteella pesäselvittäjä on määrätty. Tuomioistuin voi kuitenkin tällaisessa tilanteessa määrätä, että pesäselvittäjää ei vapauteta tehtävästään, jos vapauttaminen aiheuttaisi vahingonvaaraa henkilölle, jonka oikeus riippuu pesäselvityksestä. (Aarnio & Kangas 2009, 563–564.)

Yksittäinen osakas tai osakasryhmä voi vaatia pesäselvittäjän vapauttamista tehtävästään, jos pesäselvittäjä osoittautuu sopimattomaksi tehtävänsä. Viranomaisaloitteisesti pesäselvittäjä voidaan vapauttaa tehtävästään silloin, kun hänet tuomitaan epärehellisyysrehellisydestä rangaistukseen. (Aarnio & Kangas 2009, 564, 567.)

Siitä huolimatta, että pesänselvittäjä vapautetaan tehtävästään ennenaikaisesti, on hän oikeutettu saamaan korvauksen kuluista hallintoajaltaan. Hän on oikeutettu myös palkkioon. Palkkion suuruus määräytyy tehdyn työmäärän perusteella sekä siitä, millä perusteella pesänselvittäjä vapautetaan. Jos vapautus tapahtuu pesänselvittäjän omasta hakemuksesta tai osakkaiden yhteishakemuksesta, on hänellä oikeus täyteen palkkioon. Oikeutta palkkioon ei ole kuitenkaan silloin, jos pesänselvittäjä vapautetaan sopimattomuuden vuoksi. (Aarnio & Kangas 2009, 592–593.) Siinä tapauksessa, että kuolinpesän varat eivät riitä palkkion maksamiseen, on perintökaaren 19 luvun 20 §:n 1 momentin mukaan hyvitysvastuussa se henkilö, jonka hakemuksesta pesänselvittäjä määrättiin. Jos hakijoita on ollut useita, ovat he yhteisvastuussa (PK 19:20.1).

Pesänselvittäjän hallinto voi kestää muutamasta kuukaudesta muutamaan vuoteen (Aarnio & Kangas 2009, 586). Pesänselvittäjän tehtävät päättyvät perintökaaren 19 luvun 16 §:n 2 momentin mukaan siihen, kun perinnönjako on tullut lainvoimaiseksi ja kun hänen halussaan oleva omaisuus on luovutettu kuolinpesän osakkaille. Pesänselvittäjän on perintökaaren 19 luvun 16 §:n 1 momentin mukaan toimitettava tehtäviensä päättymisen jälkeen kuolinpesän osakkaille tilitys pesänselvittäjän hallinnosta. Lopputilityksen antamisen jälkeen pesänselvittäjän hallintoa vastaan voidaan tarvittaessa nostaa moitekanne (Aarnio & Kangas 2009, 580).

6.7 Kuolinpesän konkurssihallinto

Vaihtoehto pesänselvittäjän hallinnolle on kuolinpesän asettaminen konkurssiin. Kuolinpesä on suositeltavaa asettaa konkurssiin silloin, kun kuolinpesän varallisuus ylittää 10 000 euroa tai kun omaisuutta on useamassa maassa ja voidaan olettaa, että kuolinpesän omaisuudesta ei jää mitään säästöä jaettavaksi osakkaille. Kuolinpesä voidaan asettaa konkurssiin pesänselvittäjän, osakkaan tai kuolinpesän velkojan hakemuksesta. Kuolinpesän konkurssia haetaan perittävän viimeisen kotipaikkakunnan käräjäoikeudesta. (Aarnio & Kangas 2009, 470, 561,563.) Hakemukseen on konkurssilain (KL, 120/2004) 7 luvun 5 §:n mukaan liitettävä perukirja tai muu selvitys kuolinpesän ylivelkaisuudesta.

Kuolinpesän asettaminen konkurssiin edellyttää kuolinpesältä konkurssilain 1 luvun 3 §:n (563/2009) 1 momentin mukaista konkurssikelpoisuutta. Kuolinpesän on lisäksi

täytettävä konkurssilain 2 luvun 5 §:n (786/2004) mukaisesti konkurssiin asettamisen edellytys, eli ylivelkaisuus. Konkurssimenettelyn alkaessa kuolinpesään määrätään konkurssilain 1 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan pesänhoitaja. Pesäselvittäjä on esteellinen toimimaan kuolinpesän pesänhoitajana konkurssimenettelyn aikana, joten konkurssimenettelyn alkaminen katkaisee pesäselvittäjä määräyksen ilman erillistä hakemusta. Pesäselvittäjän on tehtävä tili toimestaan konkurssipesälle sekä luovutettava halussaan oleva, kuolinpesään liittyvä, aineisto konkurssipesän toimitsijamiehelle. (Aarnio & Kangas 2009, 560.)

Pesänhoitajalla on konkurssilain 8 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan oikeus saada tarpeelliset tiedot muun muassa perittävän pankkitileistä ja maksusopimuksista, jotta hän voi hoitaa ja selvittää kuolinpesän konkurssin. Konkurssiin luovutetulla kuolinpesällä on myös oikeus vedota kaikkiin niihin oikeuksiin, joihin se olisi voinut vedota yksityisessä tai virallisessa selvityksessä. Kuolinpesän konkurssi voi raueta, jos kuolinpesällä ei ole riittävästi varoja. Tällöin kuolinpesän hallinto palautuu osakkaiden yhteishallintoon. (Aarnio & Kangas 2009, 561, 563.)

7 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli laatia opinnäytetyöraportin pohjalta pankkitoimihenkilöille suunnattu opas pesänselvityksen pääkohdista. Opinnäytetyön laajuuden vuoksi en halunnut tehdä koko työstä yhtä suurta opasta. Tämän vuoksi päätin tiivistää pesänselvityksen pääkohdat opinnäytetyön loppuun liitettyyn pienempään oppaaseen.

Itse pankissa työskentelevänä olen huomannut, että pesänselvitykseen liittyviä tietoja tarvitaan pankkityössä lähes päivittäin. Ainoa opas, joka pankkitoimihenkilöille on pankissa X laadittu perintöoikeuden piiristä, on kuolinpesän osakkaille suunnattu opas kuolinpesän pankkiasioiden hoitamiseksi. Tämän vuoksi katsoin tarpeelliseksi tehdä kyseisen oppaan. Pankkisalaisuuden vuoksi olen tehnyt oppaan niin sanotusti yleisellä tasolla. En hyödynnä oppaassa mitään pankin valmista materiaalia enkä myöskään tuo ilmi, mihin pankkiin opas on tarkoitettu käytettäväksi.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, mistä eri osista pesänselvitys muodostuu. Opinnäytetyö vastaa sen tavoitteeseen. Opinnäytetyö vastaa sille asetettuun kysymykseen siitä, että mitä pesänselvitys on. Pesänselvityksen tehtävänä on saattaa jäämistö jaettavaan kuntoon sekä hallinnoida jäämistöomaisuutta. Opinnäytetyöraportin pääluvut 2–5 käsittelevät toimia, joiden avulla jäämistö saatetaan jakokuntoon. Luvuista käy muun muassa ilmi, ketkä ovat kuolinpesän osakkaita, mitkä ovat perittävän oikeudet ja veloitteet, mitä ovat kuolinpesän varat ja velat, mikä on kuolinpesän osakkaiden velkavastuu perittävän veloista sekä mikä on perunkirjoituksen toimittamisen merkitys. Pääluku 6 käsittelee puolestaan pesänselvityshallintojen eri vaihtoehtoja.

Opinnäytetyön otsikko vastaa työn sisältöä. Mietin pitkään, otanko otsikkoon mukaan termin ”pesänselvityshallinto”, mutta lopulta päätin, että jätän sen pois. Perustelen päätöstäni sillä, että pesänselvitykseen sisältyy pesänselvityshallinto. Termi ”pesänselvitys” opinnäytetyön otsikkona kuvastaa näin ollen sekä jäämistön jakokuntoon saattamista että pesänselvityshallintoa. Otsikosta ilmenee lisäksi, että opinnäytetyö sisältää pankkitoimihenkilöille suunnatun oppaan pesänselvityksen pääkohdista.

Opinnäytetyön aiheen laajuuden vuoksi päätin jo aikaisessa vaiheessa rajata aihetta, minkä vuoksi jätin perinnönjaon kokonaan pois työstä. Perinnönjako- osio oli toisaalta helppo jättää pois, sillä perintökaari ei 18 ja 19 lukujen perusteella katso perinnönjaon sisältyvän pesänselvitykseen. En käsittele opinnäytetyössä myöskään toimia, joiden tarkoituksena on ainoastaan jonkun yksittäisen intresentin etujen hyödyntäminen. Mainitsin jo johdanto- luvussa kyseisten toimien jäävän pesänselvitys piirin ulkopuolelle. (Lohi & Välimäki 1999, 34–35.) Kolmas aihe, mitä en paljoa käsittele opinnäytetyössä, on testamentti. Pesänselvityksen tehtäviin kuuluu testamentin ja siihen mahdollisesti sisältyvän erityisjälkisäädöksen voimaansaattaminen (Norri 2007, 280). Testamentin voimaansaattamista sivuan pääluvussa 5, jossa käsitelen perunkirjoitusta. Erityisjälkisäädös mainitaan puolestaan luvussa 2.3, jossa käsitelen yleistestamentin saajaa. Katsoin, että pesänselvityksen kannalta tarvittavat seikat testamentin osalta tulevat edellä mainitsemistani kohdista esille, joten tämän vuoksi en kirjoittanut testamentista omaa päälukua.

Opinnäytetyö onnistui mielestäni hyvin. Saan työssä tuotua laajasta näkökulmasta esille sen, mistä pesänselvitys muodostuu. Olen myös tyytyväinen siihen, miten opinnäytetyöraporttiin lisäämäni korkeimman oikeuden ennakkopäätökset elävöittävät tekstiä. Pankkitoimihenkilöille suunnattu opas onnistui mielestäni myös hyvin. Saan oppaassa kiteytettyä pesänselvityksen pääkohdat. Opasta oli mielenkiintoista tehdä, sillä tiedän, että siitä on käytännössä hyötyä pankkitoimihenkilöille.

Hankalaksi opinnäytetyön tekemisessä koin työn rakenteen muodostamisen. Minulla oli paperille tehty luonnos siitä, miten työni rakentaisin, mutta käytännössä koin rakenteen hankalaksi. Tuntui, etten saanut punaista lankaa kuljetettua työni läpi. Lopulta päätin, että jaan työn aiheen selkeästi kahteen eri osaan eli toimiin, joilla jäämistö saadaan saatettua jaettavaan kuntoon sekä pesänselvityshallintoihin. Jako oli pesänselvityksenkin kannalta luonnollinen. Tällä tavalla sain työhön muodostettua rakenteen, johon olin itse tyytyväinen. Toinen hankalaksi kokemani asia oli lähteiden vähyys. Löysin suhteellisen vähän lähteitä koskien pesänselvityshallintoja. Monissa lähteissä oli mainittu pelkästään kuolinpesän yhteishallinto ja pesänselvittäjän hallinto. Rakensin pääluvun 6 mielestäni kuitenkin onnistuneesti löytämieni lähteiden varaan.

Mainitsin johdanto- luvussa, että tarkoitukseni oli hyödyntää opinnäytetyöraportissa Tampereen oikeusaputoimiston oikeusapusihterin haastattelua. Näin jälkikäteen ajatel-

len olen sitä mieltä, että suoritin haastattelun liian varhaisessa vaiheessa. Jos olisin suorittanut haastattelun esimerkiksi kesällä 2013, olisin osannut suhteuttaa haastattelukysymykset paremmin opinnäytetyön aiheeseen. En ryhtynyt suorittamaan kuitenkaan toista haastattelua.

Opinnäytetyötä tehdessäni opin itsekin sen, mitä pesänselvityksellä tarkoitetaan. En työn aihetta valitessani tiennyt esimerkiksi sitä, mitä pesänselvityshallinnolla tarkoitetaan. En ollut tehnyt ennen myöskään mitään opinnäytetyön laajuista työtä. Opin työtä tehdessäni käyttämään uudella tavalla lähteitä ja hakemaan tietoa.

Yhteenvetona ja johtopäätöksenä mainitsen vielä pesänselvityksen olevan laaja ja haasteellinen osa perintöoikeutta. Pesänselvityksen laajuus vaihtelee kuolinpesästä riippuen, mutta ilman pesänselvitystä kuolinpesää ei saataisi jaettavaan kuntoon eikä sitä voitaisi hallinnoida.

LÄHTEET

Aarnio, A. & Kangas, U. 2009. Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus. 5. painos. Helsinki: Talentum Media Oy.

Aarnio, A., Kangas, U. & Puronen, P. 2000. Perunkirjoitusopas. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Aarnio, A., Kangas, U., Puronen, P. & Rabinä, T. 2011. Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset. Hämeenlinna: Talentum Media Oy.

Airaksinen, T. 2009. Toiminnallisen opinnäytetyön kirjoittaminen. Toiminnallinen opinnäytetyö tekstinä. Luettu 17.10.2013.

<http://www.slideshare.net/TiinaMarjatta/toiminnallinen-opinnytety-tekstin>

Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen.1935. Lainvalmistelukunnan julkaisuja n:o 2.

HE 21/1994 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perintökaaren 20 luvun ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 14/2004 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perintökaaren velkavastuu säännösten muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 203/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi holhoustoimesta annetun lain ja holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annetun lain 5 §:n muuttamisesta.

Helsingin yliopiston avoin yliopisto. Perusasioita oikeustieteestä. Tutkimuksen eri tasojen teoreettinen aines. Lainopillisen tutkimuksen kohde; mitä oikeus on? Luettu 31.10.2013.

<http://www.avoin.helsinki.fi/kurssit/oikjohd/materiaali/osa1.html>

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2001. Kirjoitetaan juridiikkaa. Saarijärvi: Lakimiesliiton kustannus.

Jokela, M. 2012. Perunkirjoituksen toimittaminen oman asiantuntemuksen pohjalta. Liiketalouden koulutusohjelma. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Kangas, U. 2012. Digitaalinen jäämistövarallisuus. Helsinki: Talentum Media Oy.

Kangas, U. 2012. Videohaastattelu. Digitaalinen jäämistövarallisuus. Katsottu 3.10.2013.

<http://www.youtube.com/watch?v=fJk1NPMDRys>

Kolehmainen, A. 2006. Sopimus ja kuolinpesän hallinto. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.

Kolehmainen, A. & Rabinä, T. 2012. Jäämistösuunnittelu. Helsinki: Talentum Media Oy.

Koponen, J. 2010. Kuolinpesän osakkaan opas. 9. painos. Helsinki: Verotieto Oy.

Laki24.fi. Artikkelit. Perhe, perintö. Perimys ja lesken asema. Perintö: Perittävän jäämistö. Luettu 3.10.2013.

<http://www.laki24.fi/pepe-perimysleski-perittavanjaamisto.html>

Lindholm, T. 2012. Veronmaksajat. Taloustaidon artikkeli. Veroartikkeli. Kaatuvatko vainajan velat perillisten niskaan? Luettu 1.9.2013.

<http://www.veronmaksajat.fi/fi-FI/va/veroartikkeli/kaatuvatko-vainajan-velat-perillisten-niskaan>

Lohi, T. & Välimäki, P. 1999. Pesänselvityksen ongelmakohtia. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Nettilaki. Lainat ja velat. Takaus. Takautumisoikeus eli regressioikeus. Luettu 25.8.2013.

<http://www.nettilaki.com/a/takautumisoikeus-eli-regressioikeus>

Norri, M. 2007. Perintö ja testamentti. Käytännön käsikirja. 5.painos. Helsinki: Talentum Media Oy.

Puronen, P. 2008. Näin teen perukirjan itse. 4. painos. Helsinki: Talentum Media Oy.

Rantanen, P. 2008. Asianajotoiminta. Tarvitsetko asianajajan? Perintöoikeus. Perinnönjako. Luettu 1.8.2013.

http://www.asianajajaliitto.fi/asianajotoiminta/tarvitsetko_asianajajan/perintooikeus/perinnonjako

Tilastokeskus. 2013. Tilastot. Väestö. Kuolleet. Julkistukset 2012. Kuolleiden määrä kasvoi vähän vuotta aiemmasta. Luettu 1.6.2013.

https://www.tilastokeskus.fi/til/kuol/2012/kuol_2012_2013-04-12_tie_001_fi.html

Vilkka, H. 2010. Toiminnallinen opinnäytetyö. Luettu 31.10.2013.

http://vilkka.fi/hanna/Toiminnallinen_ont.pdf

Oikeustapaukset:

KKO 1984 II 223. (Finlex/fkko)

KKO 1989:142. (Finlex/fkko)

KKO 2005:144. (Finlex/fkko)

KKO 2007:99. (Finlex/fkko)

LIITTEET

Opas pankkitoimihenkilölle - pesänselvitys

1 (16)

(jatkuu)

SISÄLLYS

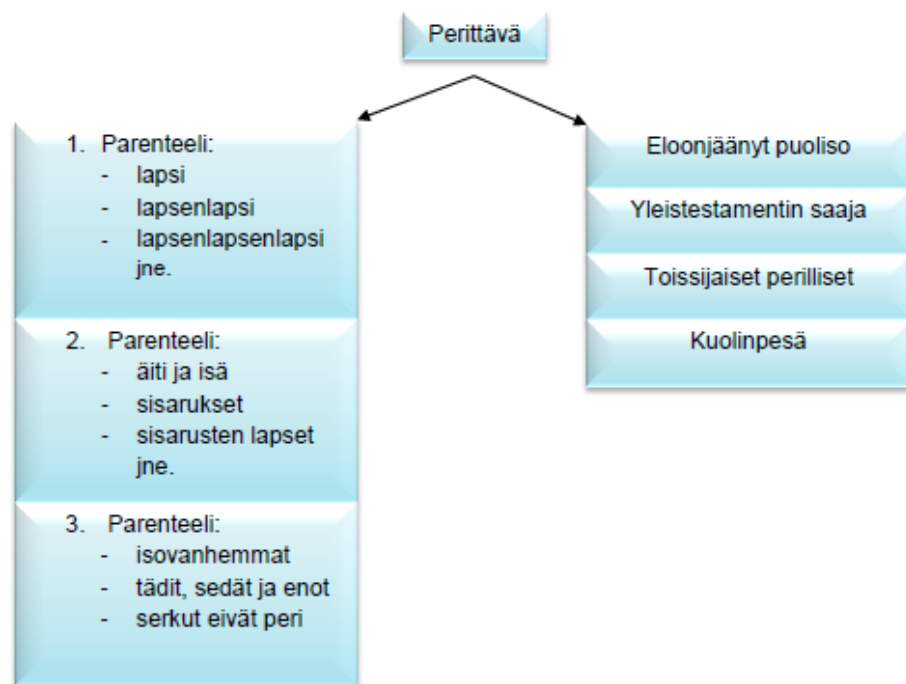
1	JOHDANTO	3
2	KUOLINPESÄN OSAKKAAT	4
3	JÄÄMISTÖVARALLISUUS	6
3.1	Kuolinpesän omaisuus	6
3.2	Kuolinpesän velat	7
3.2.1	Velkojen maksaminen	7
3.2.2	Velkavastuu	8
4	PERUNKIRJOITUS	9
4.1	Perunkirjoituksen toimituttaminen ja toimittaminen	9
4.2	Perukirja	9
5	PESÄNSELVITYSHALLINTO	11
	LÄHTEET	16

1 JOHDANTO

Kuolinpesä syntyy perinnönjättäjän kuoleman jälkeen ja on voimassa perinnönjaon toimitamiseen saakka. Tämä opas käsittelee kuolinpesää pesänselvityksen näkökulmasta. Pesänselvityksellä tarkoitetaan jäämistön saattamista jakokuntoon sekä jäämistöomaisuuden hallintoa. Pesänselvityksen tehtäviä ovat muun muassa hautajaisten järjestäminen, kuolinpesän laajuuden selvittäminen, kuolinpesän velkojen maksaminen sekä perunkirjoituksen toimittaminen. Jäämistöomaisuuden hallinto, eli toisin sanoen pesänselvityshallinto, käsittää puolestaan kuolinpesän omaisuuden haltuunoton, hallinnan sekä hoidon.

Tämän oppaan tarkoituksena on selventää pankkitoimihenkilölle pääkohdat siitä, ketkä luetaan kuolinpesän osakkaiksi, mitä on jäämistövarallisuus, mikä on perunkirjoituksen merkitys sekä miten kuolinpesää voidaan hallinnoida. Opas pohjautuu syksyllä 2013 valmistuneessa opinnäytetyössä käyttämiini lähteisiin, jotka ovat listattu oppaan sivulla 16.

2 KUOLINPESÄN OSAKKAAT

- **Lakisääteiset perilliset.** (1. – 3. parenteeli).
- **Eloonjäänyt puoliso eli leski.** Jäämistö menee leskelle silloin, jos perittävältä ei jäänyt rintaperillisiä. Tämän lisäksi leski voi olla kuolinpesän osakas sekä avio-oikeuden nojalla että yleistestamentin saajana.
- **Yleistestamentin saaja.** Lähtökohtaisesti yleistestamentin saajaa pidetään aina kuolinpesän osakkaana. Yleistestamentin saaja rinnastuu jakoasemansa puolesta perilliseen.
- **Toissijaiset perilliset.** Toissijaiset perilliset ovat ensiksi kuolleen puolison perillisiä. Toissijaiset perilliset ovat lesken kuolinpesän osakkaita ja tämän vuoksi heillä ei ole osakasasemaa ensiksi kuolleen puolison jälkeen.
- **Kuolinpesä.** Kuolinpesä on kuolinpesän osakas silloin, kun osakasasemassa oleva perillinen kuolee perittävän jälkeen ja kuolleen perillisen korvaa alkuperäisen kuolinpesän osakkaana hänen oma kuolinpesänsä.

3 JÄÄMISTÖVARALLISUUS

3.1 Kuolinpesän omaisuus

Kuolinpesään kuuluu pelkästään perittävän omaisuus. Seuraavassa tarkastellaan muutamia esimerkkejä perittävän mahdollisista omaisuuslajeista.

- **Perittävän rahavarat.** Perittävän rahavarat kuuluvat kuolinpesään. Osa perittävän rahavarallisuudesta voi olla kuitenkin toisen henkilön hallussa. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun perittäville kuuluvia varoja on talletettu toisen henkilön, kuten puolison, nimiin. Jos tarkkaa määrää toisen henkilön nimiin talletetuista varoista ei pystytä saamaan, kuolinpesään kuuluvien rahavarojen määrä on arvioitava.
- **Kiinteistö.** Perittävän omistuksessa olleet kiinteistön ainesosat, kuten rakennukset ja metsä kuuluvat kuolinpesään. Kiinteistöllä olevan rakennuksen tarpeistot kuuluvat myös kuolinpesään, jos perittävä omisti ne.
- **Ajoneuvot.** Liikenteenturvallisuusvirasto (Trafi) saa tiedon perittävän kuolemasta väestötietojärjestelmästä. Saamansa tiedon perusteella se pystyy rekisteröimään automaattisesti perittävän nimissä olleen ajoneuvon kuolinpesän nimiin.
- **Ampuma-aseet.** Sen kuolinpesän osakkaan, jonka hallussa kuolinpesä on, velvollisuuteen kuuluu ottaa ampuma-aseet haltuunsa heti perittävän kuoleman jälkeen sekä hankkia aseisiin kuuden kuukauden kuluessa perittävän kuolemasta hallussapitolupa. Osakas voi luovuttaa ampuma-aseet myös niiden hankkimiseen oikeutetulle henkilölle tai poliisille.
- **Digitaalinen varallisuus.** Osa perittävän omaisuudesta saattaa olla myös digitaalisessa, eli sähköisessä, muodossa. Perittävän digitaalinen varallisuus on usein käyttäjätunnuksen ja salasanan takana. Helpottaakseen pesänselvitystä, perittävä voi kertoa testamentissaan, tai sen liitteessä, käyttämänsä sähköiset palvelut sekä määrätä, että hänen kuoltuaan sähköisten palveluiden käyttäjätunnukset ja salasanat annetaan jollekin perillisistä. Kuolinpesän osakkaiden on oltava yhteydessä

sähköisen palveluntarjoajiin, jos perittävän testamentista ei ilmene hänen käyttämien sähköisten palveluiden käyttäjätunnuksia tai salasanoja.

3.2 Kuolinpesän velat

- **Perittävän velka.** Perittävän velkana pidetään velkaa, jonka oikeusperuste on muodostunut perittävän eläessä huolimatta siitä, että velkaa ei olisi voinut sen ehtojen mukaan periä vainajan eläessä.
- **Pesänselvitysvelka.** Pesänselvitysvelkana pidetään puolestaan velkaa, joka on muodostunut kuolinpesän jakokuntoon saattamisen johdosta. Pesänselvitysvelkoihin luetaan kuuluvaksi muun muassa kohtuulliset hautaus- ja perunkirjoituskustannukset sekä kuolinpesän hallinnosta, hoidosta ja selvityksestä aiheutuvat tarpeelliset kustannukset. Pesänselvityshallinnon on maksettava pesänselvitysvelat ennen muita velkoja ja sitä mukaan kun ne erääntyvät.
- **Muu velka.** Muu velka on puolestaan velkaa, joka on tehty muussa tarkoituksessa kuin pesänselvitystarkoituksessa sen jälkeen kun perittävä on kuollut. Muu velka maksetaan vasta pesänselvitysvelkojen ja perittävän velkojen jälkeen.

3.2.1 Velkojen maksaminen

Kuolinpesän velat on maksettava ennen perinnönjakoa. Perittävän velkoja ei saa maksaa kuitenkaan perunkirjoitusta seuraavan kuukauden aikana kuin ainoastaan silloin, jos siitä ei aiheudu haittaa muille velkojille. Kyseistä aikaa kutsutaan niin sanotuksi rauhoitusajaksi, jolloin osakkaat voivat päättää esimerkiksi siitä, että luovutetaanko kuolinpesä pesänselvittäjän hallintoon tai konkurssiin. Jos kuolinpesä on jo luovutettu pesänselvittäjän hallintoon, ei perittävän velkoja saa maksaa ennen kun velkojen maksamisesta on tehty sopimus tai kun on tehty päätös pesänselvittäjästä.

3.2.2 Velkavastuu

- **Jäämistöomaisuuden arvoon rajoittuva vastuu.** Jokainen kuolinpesän osakkaisista vastaa pääsäännön mukaan perittävän veloista jäämistöomaisuuden arvolla. Osakkaat, lukuun ottamatta edunvalvonnan alaisia osakkaita, voivat joutua tästä huolimatta vastaamaan perittävän veloista myös omilla varoillaan. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun osakkaat ovat huolimattomuuttaan hävittäneet kuolinpesään kuulunutta omaisuutta. Tällöin osakkaiden on korvattava velkojen tappio.
- **Rajoitettu henkilökohtainen velkavastuu.** Rajoitettuun henkilökohtaiseen velkavastuuseen voivat joutua osakkaat, joille ei ole määrätty edunvalvojaa, vaikka edunvalvojamääräyksen antamiselle olisi ollut tarvetta. Kyseisten osakkaiden tekojen tuottamuksellisuutta arvioitaessa otetaan usein huomioon heidän alentunut kyky huolehtia lain asettamien velvoitteiden täyttämisestä.
- **Rajoittamaton henkilökohtainen velkavastuu.** Kuolinpesän osakkaiden rajoittamaton henkilökohtainen velkavastuu on joko laiminlyöntivastuuta tai käyttäytymisvastuuta. Laiminlyöntivastuuta on tiettyjen lakisääteisiin toimiin, kuten perunkirjoitusvelvollisuuden laiminlyömiseen, liittyvä vastuu. Käyttäytymisvastuuta ovat puolestaan virheellisen tiedon antamiseen tai oikean tiedon salaamiseen liittyvä vastuu. Käyttäytymisvastuusta on kyse, jos kuolinpesän osakkaat antavat velkojan oikeutta vaarantavaa väärää tietoa tai jos he salaavat oikean tiedon perunkirjoituksessa. Kyse on tässä tilanteessa aina siis vilpillisestä menettelystä ja menettely voidaan tuomita rangaistavaksi rikoksena julkista taloutta vastaan.

4 PERUNKIRJOITUS

4.1 Perunkirjoituksen toimituttaminen ja toimittaminen

Perunkirjoitus on pidettävä kolmen kuukauden kuluessa perittävän kuolemasta, jos perittävä oli merkitty kotipaikkarekisteriin Suomessa. Lähtökohtaisesti sen henkilön velvollisuuteen, jonka hoidossa kuolinpesän omaisuus on, kuuluu toimituttaa perunkirjoitus. Jos perunkirjoitusvelvollinen henkilö laiminlyö perunkirjoituksen toimituttamisen määräajassa, vastaa hän henkilökohtaisesti vainajan velasta. Perunkirjoitusvelvollisen henkilön on määrittävä perunkirjoituksen aika ja paikka sekä valittava kaksi uskottua miestä toimittamaan perunkirjoitus sekä laatimaan perukirja. Uskottujen miesten tehtäväkuvaan kuuluu lisäksi perunkirjoituskutsujen toimittaminen sekä tarvittavien virkatodistusten hankkiminen. Pesän ilmoittajan tehtävänä on puolestaan antaa uskottuille miehille tarvittavat tiedot kuolinpesän omaisuudesta ja veloista perunkirjoituksen toimittamista varten.

Perunkirjoitustilaisuudessa on tarkoituksena selvittää kuolinpesän osakkaat, mahdollinen testamentti, avioehtosopimus sekä aikaisemmat ennakkoperinnöt. Perunkirjoituksen tehtävänä on lisäksi ilmaista lesken tahto. Leski voi perunkirjoitustilaisuudessa ilmoittaa esimerkiksi, että haluaako hän pitää kuolinpesän jakamattomana hallinnassaan. Perunkirjoituksen on lisäksi annettava kuva varoista ja veloista, joita perittävällä oli kuolinhetkellään. Varsinaisen perunkirjoituksen jälkeen on toimitettava täydennysperunkirjoitus, jos ilmenee, että kuolinpesässä on aikaisemmin huomioimattomia varoja tai velkoja.

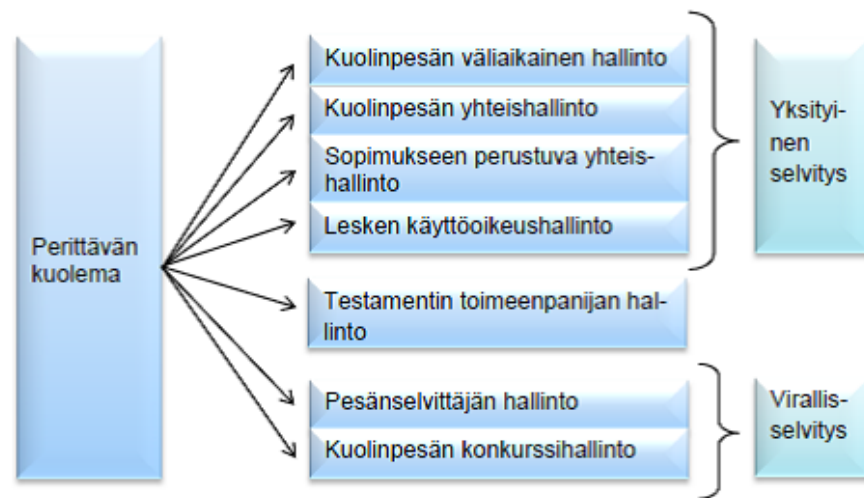
4.2 Perukirja

Perunkirjoitustilaisuudessa laadittavan perukirjan ensisijaiset tehtävät on toimia omaisuusluettelona, osakasluettelona sekä veroilmoituksena. Perukirja koostuu kolmesta eri osasta, joista ensimmäinen on johdanto-osa. Johdanto-osasta käy ilmi muun muassa vainajaa, osakkaita sekä uskottuja miehiä koskevat tiedot. Toinen osa on varsinainen sisältöosa, josta ilmenee ilmoittajan antamat tiedot kuolinpesän varoista ja veloista. Perukirjan viimeinen osa muodostuu pesän ilmoittajan ja uskottujen miesten antamista vakuutuksista. Pe-

sän ilmoittaja vakuuttaa, että hänen perukirjaa varten antamat tiedot ovat oikeat ja mitään ei ole jätetty tahallisesti ilmoittamatta. Uskottujen miesten on annettava perukirjaan vakuutus puolestaan siitä, että ilmoitettu kuolinpesän varallisuus on oikein arvioitu. Perukirjan loppuun lisätään usein läsnä olleiden allekirjoitukset sekä huomautus siitä, että läsnä olleilla ei ole mitään huomauttamista toimitusta vastaan. Perukirjaan liitetään lisäksi jäljennökset kaikista sellaisista asiakirjoista, jotka ovat tarpeellisia kuolinpesän tilan selvittämiseksi. Tällaisia asiakirjoja ovat esimerkiksi ensiksi kuolleen puolison jälkeen tehty perukirja sekä virkatodistukset.

Perukirja on toimitettava kuukauden kuluessa perunkirjoituksen päätyttyä perittävän viimeisen kotipaikkakunnan verotoimistoon, jotta perintöverotus voidaan toimittaa. Jos kuolinpesän osakkaana on alle 18 -vuotias henkilö tai edunvalvonnan piirissä oleva täysikäinen henkilö, perukirjan jäljennös on toimitettava kuukauden kuluessa perunkirjoituksen päättymisestä osakkaan kotipaikkakunnan maistraattiin.

5 PESÄNSELVITYSHALLINTO

- **Kuolinpesän väliaikainen hallinto.** Kuolinpesän väliaikainen hallinto tulee kysymykseen silloin, kun kuolinpesän yhteishallinto ei käynnisty heti perittävän kuoltua. Kuolinpesän väliaikaisessa hallinnossa on kyse väliaikaisesta pesänhoitajan hallinnosta. Väliaikaisena pesänhoitajana on pääsäännön mukaan toimittava sen osakkaan, joka asui perittävän kanssa tai joka voi muutoin pitää huolta perittävän omaisuudesta. Jos perittävältä ei jäänyt jälkeen edellä mainittua henkilöä, kuuluu omaisuuden hoitaminen sille, jolle se olosuhteisiin katsoen lähinnä kuuluu. Silloin, jos kuolinpesän ulkopuolinen väliaikainen pesänhoitaja ei saa yhteyttä kehenkään kuolinpesän osakkaista, on hänen ilmoitettava perintötapauksesta tuomioistuimelle. Ilmoituksen vastaanottamisen jälkeen tuomioistuin määrää kuolinpesään erityisen toimisijan, jonka tehtävänä on ottaa kuolinpesän omaisuus haltuunsa.
- **Kuolinpesän yhteishallinto.** Kuolinpesän yhteishallinto on osakkaiden toimittama pesänselvitystä. Kuolinpesän osakkaat hallitsevat jäämistöä yhteishallinnon aikana yhdessä ja toimivat yhteiseksi parhaaksi. Osakkaat myös kantavat ja vastaavat kuolinpesää koskevissa asioissa yhdessä. Kuolinpesän yhteishallinto käsittää kaikki ne toimet, joilla jäämistöomaisuus saadaan selvitettyä ja saatettua jakokuntoon. Yhteishallinnon aikana kuolinpesän osakkaat päättävät muun muassa omaisuuden tosiasiallisesta hoitamisesta sekä velkojen maksusta. Tarkkaa kestoaikaa ei kuolinpesän yhteishallinnolle ole määritelty, mutta lyhimmillään se kestää kolme kuukautta, eli perittävän kuolemasta perunkirjoituksen toimittamiseen sekä perinnönjakoon. Useasti jäämistöt ovat niin laajoja, että kuolinpesän yhteishallinto voi kestää suhteellisen pitkään.
- **Sopimukseen perustuva yhteishallinto.** Sopimukseen perustuvassa yhteishallinnossa on kyse siitä, että kuolinpesän osakkaat tekevät sopimuksen, jolla he päättävät pitää kuolinpesän jakamattomana. Sopimuksessa osakkaat määrittävät hallinnon sisällön. Jos yksikin kuolinpesän osakas vastustaa sopimusta, ei pätevää sopimusta synny.

Osakkailla voi olla useita syitä pitää kuolinpesä jakamattomana. Yleisimpiin syihin lukeutuu muun muassa se, että kuolinpesään kuuluvaa kiinteistöä halutaan käyttää virkistyspaikkana ja se, että kuolinpesään kuuluva tila on liian pieni jaettavaksi. Harvinaisempia syitä jättää kuolinpesä jakamatta ovat muun muassa vainajan toivomus

tai testamentti sekä omaisuuden arvon laskeminen osituksessa. Osakkaiden sopimustarkoitus kuolinpesän jakamatta jättämiseen on pystyttävä näyttämään toteen. Pelkkä päätös jaon siirtämisestä myöhäisempään ajankohtaan ei välttämättä vielä riitä yhteishallintosopimuksen syntyyn. Kuolinpesän osakkaat voivat lisäksi sopia, onko yhteishallintosopimus voimassa toistaiseksi vai määrätyn ajan.

- **Lesken käyttöoikeushallinto.** Leski perii ensiksi kuolleen puolison ja on yksin kuolinpesän osakas, jos perittävältä ei jäänyt rintaperillistä. Jos taas perittävältä jäi rintaperillinen, ei leski saa osakasasemaa, vaan ainoastaan oikeuden hallita jäämistöä jakamattomana. Lesken hallintaoikeudesta huolimatta ensiksi kuolleen puolison perillisellä sekä yleistestamentin saajalla on osakasasema. Silloin, jos puolisoilla tai toisella heistä oli avio-oikeus toistensa omaisuuteen, saa leski osakasaseman osituksen toimittamiseen saakka. Osituksen tuloksena syntyvä avio-osa on jäämistö, johon sekä rintaperillisen että lesken oikeus kohdistuu.

Lesken hallintaoikeuden laajuus ja kesto määräytyvät muun muassa sen perusteella, että millaisen jakovaatimuksen testamentin saaja tai rintaperillinen esittää ja että onko leskellä omistuksessaan kodiksi sopivaa asuntoa sekä asuntoirtoaimistoa. Lesken hallintaoikeus koskee ainoastaan ensiksi kuolleen puolison omaisuutta, eikä esimerkiksi lesken omaa omaisuutta. Lesken on hallintaoikeutensa nojalla huolehdittava ensiksi kuolleen puolison omaisuuden vastaanottohetken mukaisen nimellisarvon säilymisestä. Lesken hallintaoikeus jakamattomaan jäämistöön oikeuttaa hänet lisäksi käyttämään jäämistöomaisuutta sekä nauttimaan jäämistöomaisuudesta tulevasta tuotosta. Leskellä ei ole kuitenkaan oikeutta ilman erityistä perustetta luovuttaa jäämistöomaisuutta. Lesken hallintaoikeus lakkaa, kun hän kuolee.

- **Testamentin toimeenpanijan hallinto.** Testamentin toimeenpanijan hallinnossa on kyse siitä, että kuolinpesän selvitys organisoidaan toimeenpanijamääräyksellä. Testamentissa määrätään tietty henkilö toimimaan testamentin toimeenpanijana. Testamentin toimeenpanijan valtuudet alkavat sen jälkeen, kun testamentti on tullut lainvoimaiseksi. Testamentin toimeenpanija on huolehdittava kaikista niistä toimista, jotka normaalisti kuuluisivat osakkaille tai pesänselvittäjälle. Testamentin toimeen-

panijan hallinto ei kuitenkaan poista osakkailta velvollisuutta hakea tarvittaessa pesäselvittäjän määräämistä.

Testamentin toimeenpanijan tehtävä päättyy, kun jäämistö on saatu jakokuntoon. Varsinaista kestoä toimeenpanijamääräykselle ei ole kuitenkaan asetettu, ja tämän vuoksi toimeenpanijamääräys saattaa kestää jopa kaksikymmentä vuotta.

- **Pesäselvittäjän hallinto.** Pesäselvittäjän hallinnossa on kyse viralliselvityksestä. Pesäselvittäjän hallintoa hyödynnetään jäämistöjen selvityksessä varsinkin silloin, kun jäämistöt ovat laadultaan niin monimutkaisia, että niitä ei voida ilman oikeudellista erityisasiantuntemusta selvittää. Pesäselvittäjän hallinto on lisäksi kustannustehokas kuolinpesän selvitysjärjestelmä ja se turvaa niiden etutahojen oikeuden toteuttamisen, joilla ei ole oikeutta osallistua jäämistön selvitystä koskevaan päätöksentekoon.

Viralliselvityksellä tarkoitetaan sitä, että tuomioistuin määrää pesäselvittäjän selvittämään jäämistön. Usein pesäselvittäjä määräyksen lisäksi pesäselvittäjälle annetaan myös pesänjakajamääräys. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä ulkopuolisen henkilön suorittamaan perinnönjaon.

Pesäselvittäjän hallinnon aloittaminen lakkauttaa osakkaiden yhteishallinnon. Tämä merkitsee sitä, että osakkaat menettävät valtuuden tehdä kuolinpesää koskevia päätöksiä. Valtuus on ainoastaan pesäselvittäjällä.

Pesäselvittäjäksi on määrättävä henkilö, jonka voidaan olettaa olevan kykeneväinen suorittamaan pesäselvitys sen laajuuden edellyttämällä taidolla. Pesäselvittäjällä tulee siten olla ammattitaitoa ja osaamista koskien jäämistöasioiden hallintaa. Tämä vuoksi henkilöä, joka on sopimaton pesäselvittäjän tehtävään, ei voida määrätä pesäselvittäjäksi. Pesäselvittäjän määräyksen yhteydessä tuomioistuimen on annettava pesäselvittäjälle määräyskirja, josta käy ilmi, mitä kuolinpesää määräys koskee. Pesäselvittäjän on hoidettava tehtävänsä joutuisasti ja ryhtyä kaikkiin toimenpiteisiin kuolinpesän selvittämiseksi.

Pesänselvittäjä voi vapautua tehtävästään ennenaikaisesti, jos hänellä on ilmennyt esimerkiksi sairaus, joka estää hänen tehtäviensä tehokkaan hoitamisen. Pesänselvittäjä voi myös osoittautua sopimattomaksi tehtävänsä, jolloin yksittäinen osakas tai osakasryhmä voi vaatia pesänselvittäjän vapauttamista tehtävistään.

Pesänselvittäjän hallinto voi kestää muutamasta kuukaudesta muutamaan vuoteen. Pesänselvittäjän tehtävät päättyvät pääsäännön mukaan siihen, kun ositus tai perinnönjako on tullut lainvoimaiseksi ja kun hänen halussaan oleva omaisuus on luovutettu kuolinpesän osakkaille. Pesänselvittäjän tulee toimittaa tehtäviensä päättymisen jälkeen kuolinpesän osakkaille tilitys pesänselvittäjän hallinnosta. Lopputilityksen antamisen jälkeen pesänselvittäjän hallintoa vastaan voidaan nostaa moitekanne.

- **Kuolinpesän konkurssihallinto.** Vaihtoehto pesänselvittäjän hallinnolle on kuolinpesän asettaminen konkurssiin. Kuolinpesä on suositeltavaa asettaa konkurssiin silloin, kun kuolinpesän varallisuus ylittää 10 000 euroa tai kun omaisuutta on useassa maassa ja voidaan olettaa, että kuolinpesän omaisuudesta ei jää mitään säästöä jaettavaksi osakkaille. Kuolinpesä voidaan asettaa konkurssiin pesänselvittäjän, osakkaan tai kuolinpesän velkojan hakemuksesta. Pääsäännön mukaan hakemuksen käsittelee se tuomioistuin, jonka piirissä oli vainajan yleinen oikeuspaikka.

Kuolinpesän asettaminen konkurssiin edellyttää kuolinpesältä konkurssikelpoisuutta sekä ylivelkaisuutta. Konkurssimenettelyn alkaessa kuolinpesään määrätään pesänhoitaja. Pesänselvittäjä on esteellinen toimimaan kuolinpesän pesänhoitajana, joten konkurssimenettelyn alkaminen katkaisee pesänselvittäjä määräyksen ilman erillistä hakemusta. Pesänselvittäjän on tehtävä tili toimestaan konkurssipesälle sekä lisäksi luovutettava halussaan oleva, kuolinpesään liittyvä aineisto konkurssipesän toimitsijamiehelle.

Kuolinpesän konkurssi voi raueta, jos kuolinpesällä ei ole riittävästi varoja. Tällöin kuolinpesän hallinto palautuu osakkaiden yhteishallintoon.

LÄHTEET

Kirjalähteet:

Aarnio, A. & Kangas, U. 2009. Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus. 5. painos. Helsinki: Talentum Media Oy

Kangas, U. 2012. Digitaalinen jäämistövarallisuus. Helsinki: Talentum Media Oy.

Koponen, J. 2010. Kuolinpesän osakkaan opas. 9. painos. Helsinki: Verotieto Oy

Norri, M. 2007. Perintö ja testamentti. Käytännön käsikirja. 5.painos. Helsinki: Talentum Media Oy.

Puronen, P. 2008. Näin teen perukirjan itse. 4. painos. Helsinki: Talentum Media Oy.

Virallislähteet:

ampuma-asetlaki (1/1998)

konkurssilaki (120/2004)

perintökaari (40/1965)